

Tillsammans för Vårby:

En utvärdering av en
sommarjobsverksamhet i Huddinge
kommun

FoU Södertörn är en forsknings- och utvecklingsenhet som ägs gemensamt av socialtjänsten i Botkyrka, Gotland, Haninge, Huddinge, Nacka, Nynäshamn, Salem, Södertälje, Tyresö och Värmdö. FoU Södertörns arbetsfält är individ- och familjeomsorgen, funktionshinderområdet och socialpsykiatri. Arbetet bedrivs i nära samarbete med praktiken. FoU Södertörn har en egen hemsida, www.fou-sodertorn.se Här presenteras bland annat den egna rapportserien.

FoU Södertörn
Doktorsvägen 2
147 30 Tumba
Tel: 0706632604
E-post: info@fou-sodertorn.se
www.fou-sodertorn.se

Tillsammans för Vårby: En utvärdering av en sommarjobsverksamhet i
Huddinge kommun
©FoU Södertörn och författaren 2016.
FoU-Södertörns skriftserie nr 150/16
ISSN 1403-8358

Innehållsförteckning

Del 1: Utgångspunkter	4
1. Inledning	4
2. Syfte och frågeställningar	5
3. Rapportens disposition	5
4. Lägesbild: Vårby	6
4.1 Självdeklarerad (o)trygghet.....	6
4.2 Demografi och levnadsbetingelser	7
Del 2: Metod och genomförande	9
1. Metodologisk utgångspunkt	9
2. Metodologisk ansats	10
3. Rapportens underlag	10
4. Utvärderingens genomförande	13
5. Etiska överväganden.....	15
Del 3: Tillsammans för Vårby	16
Kapitel 1: Projektets struktur och genomförande	16
1. Bakgrund.....	16
2. Målgrupp och målbild	17
3. Genomförande.....	18
4. Styrning och organisation	21
4.1 Förändrade organisatoriska förutsättningar	21
4.2 Efterfrågan på nya strukturer	22
4.3 Samsyn	22
4.4 Samverkan.....	24
Kapitel 2: Projektets resultat	25
1. Vårby – realiteter och representationer	25
2. En första arbetslivserfarenhet	29
3. Gruppledarens betydelse.....	35
4. En ökad sammanhållning och ett bättre umgängesklimat	36
5. Ett förebyggande perspektiv	41
6. Ett trygghetsskapande perspektiv	48
7. Sammanfattning	54

8. Avslutande kommentarer	55
Del 4: Trygghetsundersökning	57
1. Lägesbild.....	57
1.1 Kriminalstatistik.....	57
1.2 Trygghetsmätningar	58
1.3 Lägesbilden dekonstrueras	59
1.4 Hur tillförlitligt är underlaget?	60
2. Resultat	61
2.1 Riktade frågor: Lägesbilden bekräftas	61
2.1.1 Polisiär frånvaro.....	64
2.1.2 Situationell otrygghet	65
2.2 Upplevda brister och behovet av kontinuitet i trygghetsarbetet	67
2.3 Öppna frågor: Lägesbilden nyanseras	69
2.4 En ambivalent trygghetsbild	70
3. Avslutande kommentarer	75
Referenser	77
Bilagor	78
Bilaga 1: Indikatorer på lägesbilden	78
Bilaga 2: Intresseförfrågan.....	79
Bilaga 3: Intervjuguide	80

Del 1: Utgångspunkter

1. Inledning

Det råder full aktivitet i Vårby i Huddinge kommun under midsommarveckan 2016. För det fjärde året i rad har en grupp lokala ungdomar tagit chansen till sommarjobb i satsningen *Tillsammans för Vårby*. I år är uppslutningen större än någonsin. Totalt 80 ungdomar arbetar under nio veckor med att rusta upp och sköta om bostadsområdets gemensamma utemiljö. Det kan handla om att måla hussocklar och staket, rensa ogräs och röja sly, anlägga planteringar med blomsterarrangemang, laga parkbänkar, sanera klotter och plocka skräp. För merparten av deltagarna erbjuder verksamheten en första arbetslivserfarenhet, med en grundläggande förståelse för relationen mellan prestation och ersättning och insikt i det arbete som krävs för att upprätthålla trivsamma mötesplatser. En förväntad positiv konsekvens är att risken för vandalism ska minska då deltagarna och deras kamrater inte förstör det som de själva eller deras jämnåriga städad och renoverat. Genom att förena ungdomarna till ett positivt engagemang för sitt lokalsamhälle är målsättningen att bidra till en trevligare och tryggare kommundel för alla invånare. I förlängningen är förhoppningen att deltagarnas och övriga invånares stolthet över sitt bostadsområde, tillika Vårbys offentliga anseende, skall påverkas i positiv riktning.

Initiativet till *Tillsammans för Vårby* föranleddes av att den politiska majoriteten i Huddinge kommun gav Vårby särskild prioritet i budgeten inför 2013. Företrädarna var eniga om behovet av särskilda insatser för att stimulera utvecklingen i området. Kommunstyrelsen fick i uppdrag att stärka samverkan med lokala aktörer i Vårby samt initiera åtgärder med fokus på fysisk planering, arbetstillfällen och delaktighet i samhällsbyggandet. För att maximera genomslaget ansågs det som väsentligt att de tre huvudområdena skulle utgå från invånarnas egna önskemål och engagemang.

Mot denna bakgrund ingick Huddinge kommun ett samverkansavtal med de tre bostadsfastighetsbolagen Fastighets AB Balder, Graflunds och Huga Fastigheter, som fastställde att aktörerna från och med sommaren 2013 till och med sommaren 2015 skulle satsa på att ge jobb till Vårbyungdomar i ett gemensamt projekt – *Tillsammans för Vårby*.¹ Bakom konceptet står det sociala entreprenörsbolaget AD Tillsammans, som hittills svarat för den betydande delen av den administrativa driften av projektet. I arbetsmodellen är de deltagande ungdomarna anställda av kommunen, medan bostadsbolagen ansvarar för att tillhandahålla de arbetsuppgifter som ungdomarna utför. Eftersom projektet varit tidsbegränsat och hittills baserats på lokala

¹ Det fastighetsbestånd som hittills förvaltats under namnet *Graflunds* hanteras från och med våren 2016 under namnet *D. Carnegie & Co.*

förutsättningar är samverkansaktörerna i behov av att utvärdera satsningens utfall i relation till dess målområden. Resultatet ska vägleda beslut om metoden bör permanentas och dessutom implementeras i andra bostadsområden i kommunen.

2. Syfte och frågeställningar

Föreliggande utvärdering utgår från ett tvådelat syfte. För det första skall den identifiera de nödvändiga organisatoriska förutsättningarna (presumtiva framgångsfaktorer och eventuella svårigheter) för samverkan kring att arbeta mot projektets målområden om en ökad upplevd trivsel och ett tryggare bostadsområde i synnerhet. För det andra skall utvärderingen belägga *om* målsättningarna uppnåtts och i så fall *hur* satsningen bidrar till att öka den upplevda tryggheten bland boende i Vårby. Följaktligen är rapportens målsättning att åskådliggöra huruvida *Tillsammans för Vårby* varit framgångsrikt i att gynna en positiv utveckling hos både projektets målgrupp och kommundelen som helhet.

Utvärderingens frågeställningar:

1. Hur (väl)fungerande upplever projektets huvudaktörer styrningen och genomförandet av *Tillsammans för Vårby*?
2. Vilka erfarenheter från projektets genomförande kan identifieras bland de ungdomar som medverkat i *Tillsammans för Vårby*?
3. Hur associerar de boende i Vårby till *Tillsammans för Vårby* och den verksamhet som utförs inom ramen för projektet?
4. Sammankopplar de boende i Vårby eventuella upplevda förändringar i trygghetsbilden med insatser genomförda inom ramen för projektet?
5. Hur beskriver de boende i Vårby trygghetsbilden i området och vad innebär *trygghet* i relation till boendemiljön för dem?

3. Rapportens disposition

Denna rapport består av fyra delar. I denna inledande del återfinns projektets målområden, vilka fogas till utvärderingens syfte och frågeställningar. Därefter följer en lägesbeskrivning avseende trygghetsbilden och den sociala situationen i Vårby, som utgör en fond till projektet. I rapportens andra del presenteras utvärderingens metodologiska ansats och materialinsamling. Rapportens tredje del utgörs av analysen av det empiriska materialet. Efter en inledande beskrivning av projektets struktur och genomförande, presenteras utvärderingens resultat. Resultaten tolkas i relation till projektets målbild. Del tre avslutas med en sammanfattande konklusion, som diskuterar utvärderingens viktigaste slutsatser. Rapportens avslutande fjärde del består

av en kvalitativ undersökning av Vårbybornas upplevda trygghet. Syftet är att besvara vad trygghet i boendemiljön innebär för invånarna och hur de beskriver situationen i sitt område. Målsättningen är att uttolka hur *Tillsammans för Vårby* förhåller sig till den vidare lägesbilden.

4. Lägesbild: Vårby

4.1 Självdeklarerad (o)trygghet

Under det senaste decenniet har berörda förvaltningar vid Huddinge kommun dokumenterat att bostadsområdet Vårby präglats av en hög arbetslöshet, en stor in- och utflyttning, låg status – och i synnerhet låga skattningar av lokalinvånarnas upplevda trygghet. Under år 2014 sammanställde kommun och polis en lägesbild över bostadsområdet. Denna baserades dels på officiell brottsstatistik, dels på enkätundersökningar i form av en baslinjemätning från Polismyndigheten år 2006 respektive uppföljningar genomförda av stiftelsen *Tryggare Sverige* år 2012 och 2014. Eftersom frågebatteriet vid samtliga tre mättillfällen varit identiskt möjliggörs en jämförelse över tid.²

Av mätningarna framgår att Vårby tillhör en av ett fåtal kommuner i Sverige där otryggheten är så stor att de boende upplever att det påverkar deras livskvalité. I nationell jämförelse uppvisar undersökningarnas (o)trygghetsindex ett av de högsta uppmätta värdena över tid. De största trygghetsutmaningarna består i en omfattande nedskräpning och skadegörelse i den offentliga utemiljön, ordningsstörningar (buskörning med mopeder i trånga bostadspassager etc.) och trafikproblem (fortkörande bilar och brott mot andra trafikregler etc.) samt en betydande oro för att bli överfallen/misshandlad utomhus efter mörkrets inbrott. Till följd av det senare uppger en betydande andel av respondenterna att de ofta avstår från att nyttja kollektivtrafiken (tunnelbana och buss) efter skymning. Otryggheten i utemiljön bedöms till betydande del bero på stökiga ungdomsgång som samlas kring centrumbyggnaden och tunnelbanan kvälls- och nattetid samt social oro kring bostäder för personer med missbruksproblem. Av enkätsvaren utläses att utsattheten för mängdbrott är låg i Huddinge kommun ur ett riksperspektiv. Däremot föreligger stora skillnader mellan kommunerna, där respondenterna i Vårby i alla mätningar det senaste decenniet uppger sig mer utsatta för brott *även* utifrån en nationell måttstock.³

² Urvalsramen bestod av kommuninvånare i åldern 18 till 84 år och urvalsomfattningen motsvarade 600 respondenter i vardera sju stycken kommuner i Huddinge (inkl. Vårby). Den genomsnittliga svarsfrekvensen i mätningarna var 45 procent och motsvarande 34 procent i Vårby. Samma frågeformulär har använts av Polismyndigheten, kommuner och andra aktörer i över 200 kommuner på nära 1 000 geografiska områden alltsedan år 1997, varpå dess validitet får bedömas som hög.

³ Resultatet kan jämföras med svaren i BRÅ:s Nationella Trygghetsundersökningen (NTU) som indikerar på att utsatthet för brott är vanligare bland invånare i de flesta miljöprogramsområden (LUA- och Urban15-områden)

Följaktligen är slutsatsen av analysen av lägesbilden att det inte, utöver minskningen av polisanmälda och självdeklarerade mängdbrott, skett några omvälvande förbättringar av trygghetssituationen i Vårby sedan år 2006.

4.2 Demografi och levnadsbetingelser

Invånarantalet i Vårby uppgick till 10 920 individer år 2015 och förväntas överstiga 11 000 under år 2016. Folkmängden har ökat med i genomsnitt 200 individer varje år under de senaste 20 åren. Under samma period ökade andelen svenskfödda invånare med (en eller två) utlandsfödda föräldrar från 30 procent till 51 procent. Samtidigt har andelen av den arbetsföra befolkningen som varken är registrerade som studerande eller klassificerade som förvärvsarbetande varit mer eller mindre konstant under samma period (med undantag för årsvisa fluktuationer).⁴ Denna andel uppgick under år 2015 till 36,5 procent. För riket har motsvarande andel minskat från 22 procent år 1996 till 16 procent år 2015. Bland populationen ungdomar (13-18 år) och unga vuxna (19-24 år) i Vårby återfinns den högsta arbetslösheten i Huddinge kommun. En del av förklaringen vilar i att endast 53 procent av eleverna lämnade den lokala Vårbyskolan med gymnasiebehörighet år 2013. Det är mellan 15-20 procentenheter lägre än genomsnittet i riket.

I fråga om inkomstfördelningen utmärks Vårby av en kraftig slagsida mellan andelen personer i de lägsta inkomstklasserna och andelen i de mellersta och högsta inkomstklasserna. En knapp tredjedel av invånarna tillhör de lägre inkomstklasserna, med en taxerad årsinkomst på 0–159 900 kronor (SCB 2013). Studenter ingår i kategorin, liksom föräldralediga och sjukskrivna. Ytterligare en tredjedel återfinns i mellanskiktet, med upp till 319 900 kronor i årsinkomst. Mellan en fjärde- och en femtedel tjänar mer än 320 000 kronor om året. Den relativa resurssvagheten kan med fördel tolkas med hjälp av så kallade förvärvsarbetskvote. Dessa innebär att antalet utflyttare med förvärvsarbete jämförs med antalet inflyttare med förvärvsarbete. Kvoten mellan dessa faktorer visar en intressant balans. Måttet ger en indikation på om ett område i slutändan blir av med invånare som skaffat sig ett arbete eller får in invånare som redan skaffat sig ett arbete. In- och utflyttning av förvärvsarbetande är en gångbar indikator på ett bostadsområdes (in)stabilitet i fråga om försörjningsmöjligheter. Detta eftersom ett område som blir av med invånare som har ett arbete kan sägas försörja andra områden med arbetskraft. Om området får fler

än bland befolkningen i stort. Utsatthetsnivån i dessa områden är också högre jämfört med kommungenomsnittet och läns-genomsnittet.

⁴ Källa: SCB. Från februari 2007 tillämpar SCB ”andelen som varken är registrerade som studerande eller klassificerade som förvärvsarbetande” som officiellt mått på arbetslöshet. Detta bedöms inneha ett större förklaringsvärde än det tidigare måttet, s.k. öppen arbetslöshet, som avsåg den procentuella arbetsföra andelen av arbetskraften som är inskriven hos Arbetsförmedlingen, men som saknar sysselsättning.

inflyttare utan arbete, blir det en fråga för kommunen att göra investeringar som kan skapa förutsättningar för dessa att komma i arbete. Detta med risk för att de när de sedan får ett arbete väljer att bosätta sig på annan ort. Vårby uppvisade mellan åren 1998 och 2012 ett netto på minus 1913 förvärvsarbetande invånare. Det innebär att under dessa 15 år blev området av med så många fler förvärvsarbetande än de fick nya. Under samma period hade alla småhusområden i Huddinge kommun ett positivt netto. Det ska samtidigt betonas att statistiken bör tolkas med hänsyn till introduktionen på arbetsmarknaden av personer som flyttar till Sverige kan beskrivas som trög, vid jämförelse med andra länder. I OECD:s mätningar på europeiska länder framgår att Sverige har en jämförelsevis stor skillnad i sysselsättning mellan invånare födda i landet och invånare födda i andra länder. Samtidigt tillhör vi också de europeiska länder dit flest migrerar årligen, i relation till vår befolkningsmängd. När det dessutom dröjer flera år för migrerade att komma i sysselsättning, får den dubbla mängden nyinflyttade från andra länder större och större effekt på siffrorna. Enligt SCB:s senaste mätning har hälften av de arbetsföra som flyttat till Sverige från andra länder fått en anställning först efter åtta år (i genomsnitt) (SCB:s Integrationsdatabas 2016-04-01).

Samtidigt som nivån av in- och utflyttning åskådliggör ett bostadsområdes sociala (in)stabilitet, är denna omständighet ständigt närvarande i diskussionen om vad som genererar (en relativt högre) otrygghet bland invånare i mer ekonomiskt utsatta bostadsområden. Den relativt lägre tryggheten förklaras med att grannar man känner eller känner igen byts ut mot okända ansikten eller att en hög utflyttning gör det svårare för grannföreningar eller grannsamverkan att utvecklas och få kontinuitet. Brottsförebyggande rådet har under tjugo års tid pekat på hög utflyttning som en av de starkaste indikatorerna på upplevd otrygghet. Myndigheten har behandlat utflyttningen både som en konsekvens av boendes känsla av otrygghet och som en orsak till otrygghet. Ytterst får den selektiva utflyttningen konsekvenser för den sociala stabiliteten och den demokratiska delaktigheten i berörda bostadsområden.⁵

⁵ Lindahl, E. & Mattsson, F. (1997): *Indikatorer på trygghet inom storstadsarbetet*. Brottsförebyggande rådet. Stockholm: BRÅ.

Del 2: Metod och genomförande

1. Metodologisk utgångspunkt

För att möta trygghetsutmaningarna i lägesbilden lanserades *Tillsammans för Vårby* år 2013. Genom att förse traktens ungdomar med sommarjobb, som specifikt avser att rusta upp och underhålla den gemensamma utemiljön, är förhoppningen att de ska skapa nya förutsättningar för ett trivsammare och tryggare Vårby. Verksamheten implementerades med en ursprunglig projektperiod om tre år, i väntan på en utvärdering av dess utfall. Bakom det föreliggande utvärderingsuppdraget står kommunstyrelsens förvaltning. I samband med planeringen av densamma beställde uppdragsgivaren dessutom en kvalitativ kartläggning av Vårbybornas upplevda trygghet. Detta mot bakgrund av den låga svarsfrekvensen i tidigare års enkätundersökningar, som ligger till grund för den nuvarande lägesbilden. Uppdragsgivarens önskemål var att ta fram olika indikatorer för att uppskatta potentiella effekter av projektet, som kan jämföras över en tid om fem år tillbaka. Av särskilt intresse är om vandalismen och nedskräpningen i den offentliga boendemiljön har minskat under projektiden. För att tillgodose dessa önskemål rekognoserades tänkvärda statistiska mått på skadegörelse och trygghet. En rad olika underlag övervägdes (se bilaga 1). Det visade sig emellertid omöjligt att finna indikatorer som är både valida *och* tillförlitliga (reliabla) med hänsyn till vitt skilda redovisningsrutiner för tillgängliga källor.⁶

Mot denna bakgrund beslutades att överge officiella, kvantitativa mått på skadegörelse och andra ordningsstörningar till förmån för en metodansats som fokuserar vid invånarnas subjektiva erfarenheter av (o)trygghet. Det innebär att utvärderingen inte föresätter sig att försöka upprätta (ett traditionellt) orsakssamband (dvs. kausalitet) mellan projektets insatser och utvecklingen av exempelvis fastighetsbolagens utgifter för klottersanering och städning – och potentiella förbättringar avseende invånarnas trygghet. Följaktligen utgör utvärderingens analytiska fokus av om informanterna associerar eventuella upplevda (fysiska och emotionella) förändringar i trygghetsbilden med insatser genomförda inom ramen för *Tillsammans för Vårby*.

⁶ För det första är t.ex. polisens händelserapporter och fastighetsbolagens felanmälningar förenade med befarade stora mörkertal (dold kriminalitet och ordningsstörningar). För det andra har fastighetsbolagens personella resurser för klottersanering och städning varierat under projektperioden, vilket gör det dubiöst att försöka isolera utfallet av ungdomarnas arbetsinsatser och i förlängningen potentiella normerande effekter på ortsinvånarnas attityder till nedskräpning.

2. Metodologisk ansats

Statistik över Huddinge kommuns olika bostadsområden visar på hur människors olika livsvillkor, utgångspunkter och förutsättningar samvarierar med var de bor. De sociala gränsdragningarna i lägesbilden, som ligger till grund för satsningen på projektet, understryker behovet av att rusta Vårbys unga generation på vägen mot vuxenlivet med meriterande arbetslivserfarenheter. Levnadsförhållandena på områdesnivå (inkomstnivåer, grad av boendesegregation, ohälsotal osv) samspelar med individuella faktorer (skolprestationer, föräldrars utbildningsnivå, kulturell konsumtion, sociala nätverk, utsatthet för diskriminering osv) och villkorar, om än inte determinerar, ojämlika livschanser bland kommuninvånarna. Ur ett sådant hänseende kan rapportens frågeställningar inte behandlas bortom de socialisations- och levnadsvillkor som kännetecknar Vårbys ungdomar. Med levnadsvillkor åsyftas exempelvis uppväxtförhållanden, utbildnings- och fritidssysselsättning, boendestandard och föräldrars anknytning till arbetsmarknaden. Dessa omständigheter utgör en fond för områdets rutinaktiviteter (dvs. invånarnas vardagliga förehavanden), vilka påverkar tillfällesstrukturer för att begå brott och har inflytande på den upplevda tryggheten.

Mot denna bakgrund tillämpar utvärderingen och trygghetsundersökningen en *etnografisk ansats*. Det innebär att studera den betydelse som projektets huvudaktörer (fastighetsbolag m.fl.), tidigare deltagande ungdomar och andra Vårbybor tillmäter *Tillsammans för Vårby*, utifrån deras föreställningar om kommundelen (levnadsförhållanden, rutinaktiviteter, tillfällesstrukturer, ryktbarhet osv) och trygghetsbilden. Den etnografiska ansatsen bygger på *deltagande* i den miljö som studeras och *interaktion* med dess invånare, i syfte att uttolka deras förståelse av sin "livsvärld" (Aspers 2011:108, Creswell 2013:377). Min roll består i att observera interaktioner i och mellan olika sociala konstellationer i bostadsområdet, ställa klargörande frågor om skeenden och återfå informanternas tolkningar. Det deltagande elementet sker både konkret genom deltagande i informanternas dagliga förehavanden (t.ex. trygghetsvandring och föreningsmöten) och i form av "skuggning" (shadowing) där informanterna ledsagar mig till betydelsebärande platser för insatser genomförda inom *Tillsammans för Vårby* eller som de associerar med otrygghet (Fangen 2005:92, Czarniawska 2012:54). Det har möjliggjort en fysisk kontextualisering av deras uppfattningar och en öppning för att uttolka de sociala mekanismerna bakom trygghetsituationen i området.

3. Rapportens underlag

Utvärderingens och trygghetsundersökningens empiriska material utgörs av individuella intervjuer, intervjuer genomförda i grupp och fältanteckningar från deltagande observationer. Sammanlagt har 84 timmar av ljudinspelningar från

semistrukturerade respektive samtalsliknande intervjuer genomförda både individuellt och i grupp samt fältanteckningar från deltagande moment och telefonintervjuer samlats in under perioden februari till juni år 2016. Till informanterna hör ungdomar som medverkat i *Tillsammans för Vårby* under åren 2013-2015, projektets huvudaktörer (medlemmar i projektets styrgrupp och fastighetsbolagens representanter i fält), Vårbybor och samhällsaktörer såsom polis och räddningstjänst. En sammanställning av materialet återfinns i tabellen nedan.

Metoder:	Medverkande:	Material:
26 individuella semistrukturerade intervjuer (varav nio i kombination med ”skuggning”).	Tidigare deltagare (”sommjobbare”), gruppleddare och platsansvariga i projektet (år 2013-2015); sammanlagt 26 informanter. ⁷	Ljudupptagningar som avidentifierats och transkriberats samt tematiserats, analyserats och tolkats.
Ostrukturerat fältarbete.	Kommundelsinvånare (i centrumbyggnaden med besökare, centrumvärd och näringsidkare respektive hos föreningar, på fritidsgården och BVC samt i den offentliga utemiljön).	Bandade samtalsliknande intervjuer och fältanteckningar.
Deltagande observationer vid trygghetsmöte inkl. trygghetsvandring, boendemöten och nationaldagsfirande.	Kommundelsinvånare, kommunrepresentanter, centrumvärd, lokalpolitiker samt representanter för fastighetsbolag, föreningsliv och räddningstjänsten.	Bandade samtalsliknande intervjuer och fältanteckningar.
En samtalsliknande respektive en semistrukturerad gruppintervju.	Projektets huvudaktörer: Projektansvariga, kommuntjänstemän och fastighetsbolagens representanter (t.ex. boendeutvecklare, bovärdar och fastighetsskötare).	Ljudupptagningar och fältanteckningar.
Fem gruppintervjuer.	Medlemmar ur hyresrättsföreningar.	Ljudupptagningar.
En gruppintervju.	Boende anslutna till Vårbys trygghetsnätverk.	Ljudupptagningar.
En gruppintervju.	Lokala PRO.	Ljudupptagningar.
En gruppintervju.	Hembygdsföreningen.	Ljudupptagningar.
Sex ostrukturerade telefonintervjuer.	Lokalpolitiker, kommunpolis, poliser i yttre tjänst.	Anteckningar.

⁷ Av sekretessskäl redovisas inte hur många av de totalt 26 informanterna som haft titeln ”sommjobbare”, gruppleddare respektive platsansvarig. Eftersom de senare befattningarna omfattar relativt få individer föreligger en risk för identifiering av de medverkande. Detsamma avser könsfördelningen av informanterna som motsvarar 14 killar/unga män respektive 12 tjejer/unga kvinnor.

Följaktligen är utvärderingens metodologiska underlag av rent kvalitativ natur och fokuserar vid att tolka människors tankar, uttryck, föreställningar och förståelser. Explicit för den etnografiska ansatsen är en betoning på *hur*, *varför* och *på vilket sätt* som föreställningar uttrycks, förmedlas, förstås och ges mening i förhållande till informanternas levda sammanhang (Aspers 2011:108). Väsentligt att betona är att den kunskap som formuleras i rapporten inte är (värde)neutral och förutsättningslös, utan härstammar från specifika sammanhang och är avhängig dels den metodapparat som tillämpats under materialinsamlingen, dels interaktionen mellan mig som utvärderare och mina informanter. Därmed är en central analytisk utgångspunkt *hur* mening konstrueras och *vilka* utsagor som *kan* respektive *faktiskt* formuleras och under *vilka* omständigheter. Det innebär att vi skapar och återskapar det vi benämner som ”verkligheten” genom att relatera till kulturellt förmedlade föreställningar om det samhälle vi lever i.⁸

4. Utvärderingens genomförande

Rekryteringen av informanter som deltagit i *Tillsammans för Vårby* baserades på kontaktuppgifter från kommunens administrativt ansvarige för ungdomarnas projektanställning. Underlaget visade sig emellertid inte komplett för alla år; av de uppskattningsvis 230 medverkande under 2013 till 2015 var 211 listade. Samtliga kontaktades genom en skriftlig intresseförfrågan brevledes till hemadressen, per e-post och via SMS (se bilaga 2). Från lejonparten av dem uteblev responsen.⁹ Några svarade att de inte var intresserade av att bidra till utvärderingen, antingen till följd av privata angelägenheter (utbildning, arbete, familj osv.) eller att de inte hade några positiva erfarenheter av sin medverkan som sommarjobbare. I det senare fallet gjordes ytterligare ansträngningar för att förmå dem att delta, då dessa ungdomars intryck av projektet sannolikt skiljer sig från dem som var beredda att medverka. De som avböjde till följd av negativa erfarenheter var uteslutande tjejer som deltagit åren 2014 och 2015. *Vad* deras upplevelser bestod i ville emellertid ingen av dem avslöja. Naturligtvis påverkar dessa omständigheter det empiriska utfallet; rapportens underlag är sannolikt vinklat åt positiva erfarenheter. Sammantaget resulterade rekryteringsförfarandet i att 34 individer var intresserade att medverka i en intervju. De 26 slutgiltiga informanterna valdes ut med hänsyn till att åstadkomma en

⁸ Detta har naturligtvis konsekvenser för empirins giltighet (validitet) och objektivitet. För en fördjupning av det metodologiska resonemanget se Kvaless (2007) och Aspers (2011) beskrivningar av den första respektive andra ordningens konstruktioner i kvalitativa intervjuer.

⁹ Den bristande återkopplingen kan säkerligen bero på att ungdomar i 14-20 årsåldern ofta byter mobiltelefoner inkl. telefonnummer och e-postadresser samt att en del av informanterna kan ha flyttat med familjen eller flyttat hemifrån. Det kom senare till min kännedom, på uppgift av projektansvariga, att många ungdomar mottagit intresseförfrågan, men inte blivit informerade om utvärderingen och därför blivit osäkra på vad deras åtagande skulle innebära.

någorlunda jämn könsfördelning; alla 12 kvinnliga intressenter inkluderades, medan 14 unga män selekterades från 22 manliga intressenter.

I det ursprungliga informationsbrevet, likväl som under genomförandet av de individuella intervjuerna med informanterna, betonade jag ideligen min oberoende roll som utvärderare; att jag varken är kommunens eller projektledarnas representant. Följaktligen har jag vid varje intervjutillfälle tryckt på att ”det är dina åsikter och erfarenheter jag vill veta mer om” och inte vad informanterna uppfattar som ”rätta svar” på mina frågor så ”försök inte svara så som du tror att andra vill att du ska svara” och så vidare. Min egen roll som intervjuare och min positionering under hela materialinsamlingen har ofta växlat mellan en medvetet naivt undrande hållning och ett mer aktivt diskuterande och styrande förhållningssätt. Den naiva attityden har vägletts av många följdfrågor av typen ”hur menar du?”, ”kan du utveckla?”, ”det där förstod jag inte riktigt, hur menar du?” och av återkommande tolkningsförslag för att försöka verifiera min förståelse av vad som sagts och aktivera andra möjliga alternativa förhållningssätt. Den mer styrande positionen å andra sidan har varit mest uttalad vid de individuella intervjuerna, där jag stakat ut kursen för samtalet med hjälp av en intervjuguide (se bilaga 3). Under samtalen påtalade jag ofta motsägelser i deltagarnas resonemang, vilket gav stort utrymme för klargörande följdfrågor. Inom ramen för varje intervjusituation har jag delgivit informanterna mina tolkningar av deras beskrivningar, varpå de fått möjlighet att bekräfta alternativt påpeka eventuella missförstånd och nyansera sin mening. Därmed har olika uppfattningar diskuterats, varpå samstämmigheten i olika åsikter jämförts med varandra och återkommande teman sammanställts i analysen av resultaten.

De gruppintervjuer och deltagande observationer som genomförts kan definieras som ”spontanfältning”. Det innebär att de varit ostrukturerade till formen och en följd av att jag initialt inte kände någon i Vårby. Rekryteringen av merparten av informanterna har skett via områdets nyckelaktörer (föreningsordföranden, fotbollstränare, fritidsledare, centrumvärd, lärare m.fl.), varpå jag nyttjat dessa ”namnkunniga” individer för att få kontakt med ytterligare informanter. Diskussioner som sker i grupp riskerar att bli konsensusdrivna då det i olika konstellationer kan vara svårt att uttrycka ett avvikande ställningstagande, som riskerar motsäga för givet tagna eller omhuldade uppfattningar. Därför var jag särskilt mån om att samtliga medverkande vid gruppintervjuerna var förtrogna med varandra sedan tidigare. De olika konstellationer som bidragit till rapporten består således av individer som träffas i skolan, på fritidsgården, i centrum, inom ramen för föreningar eller på andra mötesplatser i Vårby (vänner, bekanta, grannar, familj, kollegor, skolkamrater, föreningsmedlemmar, lagkamrater etc.). Sammanfattningsvis pågick fältarbetet under fem månader, fram till att inte längre framträdde några nya aspekter av trygghetsbilden eller erfarenheter från *Tillsammans*

för Vårby. I och med att tillkommande vittnesutsagor fortsatte att indikera på samma mönster, bedöms utvärderingen ha uppnått mättnad.

5. Etiska överväganden

I mötet med mina informanter har jag tagit hänsyn till samhällsvetenskapens forskningsetiska principer, i synnerhet samtyckeskravet och upplysningar om vad deras medverkan innebär (jmf. Hermerén 2011). Samtliga har informerats om utvärderingens syfte, målsättning och spridning, liksom att deltagandet är helt frivilligt och givetvis anonymt (Hermerén 2011:21, 42). Inför varje meningsutbyte framgick att de inspelade intervjuerna och fältanteckningarna uteslutande är ämnade för den aktuella utvärderingen och att de endast kommer att stå till mitt förfogande (Hermerén 2011:66-67). Följaktligen kommer utvärderingens resultat inte ha direkt påverkan på de enskilda informanterna, utan deras medverkan handlar uteslutande om att samla in erfarenheter till gagn för projektet och Vårby som bostadsområde. Beträffande kraven på konfidentialitet och sekretess har namnen på berörda personer avidentifierats vid transkriberingen. Därefter har alla medverkande tilldelats fiktiva namn (Hermerén 2011:66).

Del 3: Tillsammans för Vårby

Denna rapportens tredje del består av två kapitel. I det första presenteras projektets bakgrund, incitament, uppbyggnad och genomförande. Dessa aspekter avhandlas med hänvisning till huvudaktörernas erfarenheter från projektperioden 2013-2015. Syftet är att besvara hur (väl)fungerande representanterna upplevt realiserandet av projektets insatser i relation till målbilden och därmed identifiera de nödvändiga organisatoriska förutsättningarna för en kontinuerlig drift. I det andra kapitlet flyttas fokus till projektets utfall avseende deltagarnas individuella erfarenheter från och invånarnas kollektiva intryck av *Tillsammans för Vårby*. Dessa resultat diskuteras i relation till målbilden. Syfte att besvara huruvida projektet varit framgångsrikt i att främja en gynnsam utveckling hos målgruppen och om de boende associerar eventuella förändringar i trygghetsbilden med insatser genomförda inom ramen för verksamheten.

Kapitel 1: Projektets struktur och genomförande

1. Bakgrund

Initiativet till *Tillsammans för Vårby* föranledes av att den politiska majoriteten i Huddinge kommun gav Vårby särskild prioritet i budgeten inför år 2013. Företrädarna var eniga om behovet av särskilda insatser för att stimulera utvecklingen i bostadsområdet. Detta mot bakgrund av att regeringen år 2008 listat Vårby som ett av 38 så kallade *LUA-områden* i Sverige. Termen avser ett *lokalt utvecklingsavtal* som upprättades mellan stat och kommun, som avsåg att mobilisera extra resurser för att minska arbetslösheten och i förlängningen den kriminalitet och otrygghet som riskerar att underblåsas av bristande legitima försörjningsmöjligheter i områden präglade av socioekonomisk marginalisering (som inte sällan återfinns bland miljonprogrammets satsningar).

Inför år 2013 fick kommunstyrelsen i uppdrag att stärka samverkan med lokala aktörer i Vårby samt initiera åtgärder med fokus på fysisk planering, arbetstillfällen och delaktighet i samhällsbyggandet. Det ansågs som väsentligt att dessa tre huvudområden skulle utgå från invånarnas engagemang. Som svar på prioriteringarna implementerades *Tillsammans för Vårby* som ett treårigt projekt med start sommaren 2013. De ursprungliga beställarna var en koalition av Huddinge kommun och de tre fastighetsbolagen i området; Fastighets AB Balder, Huga Fastigheter och Graflunds. För projektiden, förarbete och genomförande står två externa projektledare hos det sociala entreprenörsbolaget AD Tillsammans AB.¹⁰ Projektledarna har därutöver haft

¹⁰ Utöver dessa, projektets huvudaktörer, finns mer eller mindre perifera samverkanspartners i form av lokala aktörer som fritidsgård, socialtjänst, polis, kyrka, brandförsvaret, Huddinge basketklubb och hyresgästföreningen.

huvudansvar för budget och samordningen mellan projektets representanter (respektive beställare). Inför starten upprättades en styrgrupp med representanter för respektive beställare, som svarar för de strategiska och ekonomiska besluten. Även en projektgrupp etablerades bestående av kommuntjänstemän, fastighetsbolagens ombud och ”namnkunniga” aktörer i Vårby (fritidsledare och föreningsaktiva osv). Projektgruppen fattar beslut om operativa och praktiska frågor kring genomförandet.

2. Målgrupp och målbild

Projektets huvudsakliga målgrupp är ungdomar som fyllt 15 år (alternativt är elever i årskurs nio) och unga vuxna, som är bosatta i Vårby eller som går i skolan i kommundelen. Den nedre åldersgränsen är definitiv. Den övre är inte skriven i sten, men ligger kring 21 år. Flexibiliteten beror på att ambitiösa deltagare ska tillåtas att avancera och ges större ansvar från år till år, vilket givetvis är meriterande för framtida arbetsmöjligheter. Från projektets styrgrupp är man emellertid noga med att säkra återväxten i verksamheten och att ge så många ungdomar som möjligt chansen att medverka. Det är därför önskvärt att ingen medverkande från de tidigare åren tillåts gå på ”övertid”, utan får lov att pröva sina vingar på den ordinarie arbetsmarknaden (om vederbörande inte har en samordnande funktion i verksamheten). Till grundkriterierna hör att deltagarna vid ansökningstillfället ska vara folkbokförda i Huddinge kommun, inte tidigare har jobbat via kommunens feriepraktik, saknar fast arbete och står utanför andra arbetsmarknadsprogram. Under projektperioden har (omkring) 60-80 ungdomar medverkat under varje sommar.¹¹ Antalet antagna kan ställas i proportion dels till de ungefär 100 sökanden varje år, dels till de 250 *potentiella* sökanden bland de Vårbyungdomar som varje år uppfyller ansökningskriterierna.

Rekryteringen sker via Vårbys lokala kommunikationsvägar (skolan, fritidsgården, kommunens mobila team med fältassistenter etc.) och via projektägarnas kommunikationskanaler i nära samverkan med kommunens feriejobbsverksamhet.¹² Ungdomarna uppmanas att ansöka via kommunens hemsida, varpå de kallas på intervju och sonderas. Därefter anställs de antagna av kommunen.¹³ Under urvalsförandet eftersträvas en (någorlunda) jämn könsfördelning mellan deltagarna.¹⁴

¹¹ Projektet ligger utför kommunens ordinarie feriepraktikplatser, vilka är väsentligt färre.

¹² Informationen om möjligheten att söka till projektet sprids muntligt och via flyers i området med hjälp av dem som har kontakt med ungdomar i professionen. Projekt har också varit representerat på sommarjobbsmässan på Huddinge gymnasium, med avsikt att nå gymnasieungdomar.

¹³ Ungdomarna söker sina platser via Huddinge kommuns digitala ansökningsformulär. I formuläret ingår förutom obligatoriska frågor (namn, adress, personnr, mm.), ett antal frågor om Vårby. Frågorna avser t.ex. vad de sökande jobbat vill förändra i området. Därmed finns redan under ansökningsprocessen ett fokus på vad jobbet innebär för ungdomarnas del, med avspeglning i projektets övergripande syfte.

¹⁴ En jämn fördelning har emellertid varit svår att uppnå, då det alltså varit fler manliga än kvinnliga sökanden. Anmärkningsvärt i sammanhanget är att kvinnliga sökanden, enligt projektledarna, generellt gör bättre ifrån sig både vid anställningsintervjuerna och under arbetet än sina jämnåriga manliga kamrater.

En särskild premiss är att knyta an till ungdomar med stödbehov (som är föremål för insatser från socialtjänst) och erbjuda dem en meningsfull sysselsättning för att stävja eventuella normbrytande tendenser. Verksamheten ska emellertid inte fungera som ett rehabiliterande program för unga lagöverträdare, utan huvudsakligen verka normerande.¹⁵ Deltagarnas arbetsinsatser förväntas öka deras eget ansvar för närmiljön och vara ett rättesnöre för deras kamrater och övriga Vårbybor, vars eventuella benägenhet att vandalisera och skräpa ner förhoppningsvis kan förebyggas. En ytterligare motsedd normerande effekt är att deltagarna ska bli ”områdets sociala kitt”, varpå sammanhållningen mellan dem och övriga invånare ökar. Sådana utfall förväntas främja förbättringar i trygghetsbilden och bidra till ett bostadsområde som ungdomarna själva skulle vilja bo kvar i.

3. Genomförande

Vid antagningen delas ungdomarna in i tre perioder om tre veckor under nio sommarveckor. Basen för allt arbete som utförs under respektive period utgörs av ungefär 20-25 *sommarjobbare* (mellan ca 15-18 år) som arbetar i grupper om 3-5 personer, under ledning av varsin *gruppleddare* (mellan ca 18-21 år), vilka i sin tur svarar inför en *platsansvarig* (ca 20- år). För lejonparten av sommarjobbarna är *Tillsammans för Vårby* deras första arbetslivserfarenhet. Därför är det avgörande att ge dem de absolut bästa förutsättningarna för att lära sig vad det innebär att ha ett arbete; att komma i tid, värna gruppens trevnad och intressen och gemensamt sträva mot målbilden samt leverera till arbetsgivarens fulla belåtenhet. Ambitionen är således att projektet ska fungera som en arbetsplats, med associerade möjligheter att utvecklas, avancera och skaffa formella meriter. De bärande elementen är att aktivt arbeta för ett konsekvent umgängesklimat (t.ex. inte låta kamratrelationer verka korrumpierande), en arbetskultur med tydliga skiljelinjer för vad som är rätt och fel och förutsebara konsekvenser av regelbrott (t.ex. vid sen ankomst) samt ett förhållningssätt där alla som behöver ska få en andra chans.

En bärande klausul i projektet är att sommarjobbarna inte kan bli antagna på samma position ett efterföljande år. Det finns förvisso undantag från bestämmelsen, men dess motiv är att säkra återväxten i projektet; när så många ungdomar som möjligt får möjlighet att delta ökar utsikterna för satsningens normerande genomslagskraft.¹⁶ Under sådana förhållanden finns möjligheten att söka sig som *gruppleddare* (vilka

¹⁵ Det har emellertid gjorts undantag för *ett fåtal* ungdomar från Huddinge kommun sociala insatsgrupper (SIG). Dessa individer har beviljats då de uttryckligen vill vända livsförloppet. Dessa har under sin medverkan fått stöttning av kommunens fältassistenter. För en utvärdering av sociala insatsgrupper i Huddinge kommun, se FoU-Södertörns skriftserie nr 131/14.

¹⁶ Till undantagsskäl hör att de gjort en behjärtansvärd arbetsinsats tidigare år, att de är i absolut behov av ett jobb av personliga skäl eller att de inte kan arbeta via feriepraktiken igen.

tidigare har arbetat antingen som sommarjobbare eller gruppleddare bortsett från år 2013). För gruppleddarnas utsikter att bli respekterade och lyssnade till av sina sommarjobbare är en framgångsfaktor att anställa namnkunniga individer, som har bevisat sig positivt tongivande på umgängesklimatet bland yngre ungdomar i bostadsområdet.¹⁷ I ledarrollen ingår alltifrån ett lättare administrativt ansvar för sina adepters tidrapporter, till att se till att alla trivs i gruppen och motivera dem till goda arbetsinsatser.¹⁸ Gruppleddarna arbetar alltsomoftast i två treveckorsperioder, vilket ger dem en möjlighet att reflektera över sina ledaregenskaper och erfarenheter om gruppdynamik och följaktligen en chans att pröva sina lärdomar med en ny grupp och eventuellt testa andra förhållningsätt. Inför sommarperioden genomgår samtliga gruppleddare en gemensam förberedande utbildning (som löper över minst två heldagar), med utvecklande övningar inom arbetsplanering, teambuilding, ledarskap, konflikthantering, HLR och första hjälpen.¹⁹ Det har emellertid visat sig att de varit svårt att behålla uppskattade och framgångsrika gruppleddare vartefter de blir äldre. Dessa individer söker sig succesivt till andra utvecklingsmöjligheter, som stämmer mer överens med deras strävanden. Samtidigt visar sig yngre gruppleddare ofta behöva mer stöttning (från vuxenvärlden) för att utföra uppdraget.

¹⁷ Rekryteringen av gruppleddarna har ombesörjts av projektledarna och de har, till skillnad från sommarjobbarna, anställts av fastighetsbolagen med projektets medel. Under ansökansprocessen får gruppleddarna delge sin syn på Vårby, hur de uppfattar lägesbilden och beskriva sin önskade bild av området. De får även reflektera över sin egen förmåga att leda en grupp och motivera varför just de skulle anställas som gruppleddare. Den pedagogiska vinningen i förfarandet är att alla som sökt jobbet fått med sig erfarenhet om hur man ska motivera och formulera sig när man söker ett jobb.

¹⁸ Fastighetsbolagen har tidigare anställt sommarjobbande ungdomar enskilt och när man fick förfrågan inför år 2013 hänvisade man det engagemanget till *Tillsammans för Vårby*.

¹⁹ Innan sommarenens arbete avslutas får samtliga gruppleddare stöd att skriva sitt egna CV, i syfte att bli självgående i sitt fortsatta arbetssökande.

Enligt projektets officiella riktlinjer är målsättningen att verksamheten på sikt skall kunna drivas av lokala ungdomar och unga vuxna. Ett led i processen mot att förverkliga visionen var införandet av positionen *platsansvarig*, från och med år 2015. Denna roll axlas utan undantag av någon arbetat som tidigare arbetat som gruppleddare och i den ingår att vara länken mellan projektledarna och det arbete som utförs på fältet under somrarna. Ansvaret är samtidigt inte säsongbegränsat, utan inleds redan på vårkanten tillsammans med projektledarna i form av rekrytering av ungdomar och sondering av arbetsuppgifter. Väl under sommaren har den platsansvarige det huvudsakliga logistiska ansvaret för arbetets utförande. Liksom gruppleddarna arbetar den platsansvarige i sammanlagt sex veckor, däremot mer flexibelt och över samtliga tre perioder.

De arbetsuppgifter som deltagarna utför selekteras genom att projektägarna, Vårbyborna (via fastighetsbolagens boendemöten med hyresgäster) och ungdomarna själva inkommit med uppslag på önskade uppdrag inför sommaren.²⁰ Förslagen sammanställs i ett övergripande schema som under sommaren fungerar som en utgångspunkt för vilka sysslor som ska utföras och när. För att trädgårdsarbetet, snickrandet och målningen skall bli proffsigt utfört får deltagarna (i synnerhet gruppleddare) initial handledning av yrkeskunnig personal från de associerade fastighetsbolagen (fastighetsskötare, hantverkare, trädgårdsansvariga etc.).

²⁰ Arbetsuppgifterna kan t.ex. selekteras från ärenden som renderat flest felanmälningar från boende till fastighetsägarna.

4. Styrning och organisation

Till följd av att *Tillsammans för Vårby* löpt som ett avgränsat treårigt projekt har huvudaktörerna haft framförhållning i sina respektive åtaganden. De har med tillförsikt kunnat prioritera personella och ekonomiska resurser till gagn för målbilden, varpå styrningen och genomförandet av sommarens aktiviteter upplevts som välfungerande under projektåren. Kommunstyrelsens förvaltning beslutade om förlängning efter det tredje året då satsningen blivit vida uppskattad hos målgruppen, med alltfler sökande från år till år. Övergången mellan projektform till en etablerad verksamhet har emellertid åskådliggjort frågetecken kring den fortsatta driften.

Inför startskottet år 2013 diskuterades huruvida Huddinge kommun skulle inneha hela huvudmannaskapet. Utgångspunkten för satsningen är att de deltagande ungdomarna ska ha *anknytning* till Vårby (antingen vara mantalsskrivna eller gå i skola där). Detta vållade ett initialt dilemma vid styrningen av projektet; i fall att kommunen skulle vara huvudman, så skulle rekryteringsområdet vara Huddinge kommun. Som lösning gick de tre bostadsbolagen in som samverkansaktörer, varpå de bildade en koalition av samfinansierare. Därmed blev styrningen mer ändamålsenlig, då kommunens roll blev mer komplementär till bolagen.

Projektet har hittills legat under kommunens trygg- och säkerhetssektion och har inte varit en post i kommunens ordinarie årsbudget, utan finansierats genom särskilda avsatta medel. Mot denna bakgrund har ingen av huvudaktörerna haft ett formaliserat ansvar för den fortsatta driften, utan förlängningen har i hög utsträckning varit beroende av personligt engagemang och erfarenheter som enskilda individer tillskansat sig under projektiden. Detta har i förlängningen fått konsekvenser för utvärderingens genomförande, då frågeställningen som berör samverkansprocessen är komplex och beroende av gensvaret från en mängd ansvarsområden och funktioner. Bilden som varje funktion har formats utifrån den verklighet som finns runt aktörernas vardag och områdesansvar. Det *kan* utfalla i ett delvis osammanhängande pussel med lösa bitar där tolkningsföreträde hos varje enskild part återges genom den som är mest angelägen att driva sin verklighetsbeskrivning.

4.1 Förändrade organisatoriska förutsättningar

I intervjuer med styrgruppens medlemmar framförs att koordineringen av årets arbetsuppgifter och aktiviteter upplevs som mindre konsekvent än under tidigare år. Detta beskrivs som en konsekvens av två omständigheter. För det första arbetar fastighetsbolagen inte längre utifrån distrikt (bostadsområden) utan utifrån funktioner (såsom bostäder, samhällsfastigheter och skola/förskola etc.); där det tidigare fanns en

tjänsteman med ett sammanhållet ansvar för frågor rörande Vårby, finns idag istället tre olika affärsområdeschefer med funktionsspecifika mandat. För projektets genomförande är resultatet en bristande enhetlig bild av vad som behövs göras i Vårby, upplevda tveksamheter om vilken aktör som innehar det sammankallande ansvaret och att fastighetsägarna har mindre utbyte med varandra än tidigare i frågor som rör bostadsområdet (t.ex. färre samkoordinerade insatser för att öka trivseln och tryggheten i området). För det andra har personalomsättning hos fastighetsbolagen, både i de verkställande leden och ute i fält (fastighetsskötare, trädgårdsansvariga m.fl.), varit omfattande mot slutet av projekttiden; drivna medarbetare har slutat eller bytt tjänst, varpå deras upparbetade erfarenheter och rutiner från fältet med ungdomarna har försvunnit med deras sorti.

4.2 Efterfrågan på nya strukturer

I ljuset av denna utveckling uttrycker huvudaktörerna var för sig en unison vision för att bemöta de observerade utmaningarna. Under intervjuerna framkommer att styrgruppens medlemmar för närvarande är eniga om följande; För det första efterfrågas att respektive part designerar en specifik befattning (till skillnad från person) för verksamheten, i syfte att värna kontinuitet och kvalité i sammansatta aktiviteter. Det behövs officiella strukturer för att säkra resurstilldelningen till *Tillsammans för Vårby* och detta för att inte göra exekutiva beslut inom bolagen personberoende utan knutna till en befattning; en kompetens som blir gränsöverskridande och kan röra sig med mandat inom bolagens interna led och som ”får saker att hända”. För det andra behövs åtgärder för att i större utsträckning förankra projektets angelägenhet hos bolagens (ibland nyrekryterade) personal i fält – att de aktiviteter som genomförs inom ramen för *Tillsammans för Vårby* ska prioriteras framför andra (icke-akuta) åtaganden. Det skickar en tydlig signal om att det är en *social* satsning, som dels ska ge ortens ungdomar inblick i fastighetsägarnas ansträngningar på en mellanmänsklig nivå, dels bistå fastighetsbolagen att arbeta över geografiska gränsdragningar (dvs. att inte vara nitisk och uteslutande vårda sitt avskilda mark- och fastighetsbestånd).

4.3 Samsyn

De lösningar på organisatoriska frågetecken, som informanterna uttrycker ovan, reflekterar i allt väsentligt fastighetsbolagens huvudsakliga incitament för sitt engagemang i *Tillsammans för Vårby* – ett socialt ansvarstagande för bostadsområdet. Att fastighetsbolagen i dag samverkar kring en gemensam målbild är i hög grad en positiv konsekvens av deras medverkan i projektet. Från att historiskt ha månat om sina egna mark- och bostadsbestånd och haft ett mindre frekvent informationsutbyte, är fastighetsägarna i dag ense om att de kan tillföra sina resurser, kompetenser och

befogenheter till samordnade insatser, som optimerar utfallet i lokalsamhället. Att de numera eftersträvar att koordinera sina årliga insatser (att t.ex. genomföra vårstädning, sandsopning, lökplantering osv) samtidigt är ett led i att visa Vårbyborna att bolagen arbetar tillsammans för alla invånare. Om de boende förstår att bolagen sluter upp kring målbilden om ”helt, rent och snyggt” blir också de deras uppfattningar om geografiska gränser och skillnader mellan boendeformer mindre betydelsefulla, vilket förhoppningsvis sänker tröskeln mellan boende och ökar familjariteten. Dessutom har fastighetsbolagen gjort vissa personalrekryteringar från närområdet till arbeten inom deras fastighetsbestånd (t.ex. centrumvård) och administration. Förhoppningen är att dessa medarbetares lokalkännedom och nätverk skall underblåsa de boendes upplevda familjaritet med sina värdar. Liknande investeringar ger en tydlig signal både internt (i bolagens led) och gentemot de boende att ansvariga värdar eftersträvar ett långsiktigt trivsel- och trygghetsskapande arbete. Otrygghet kan vara en konsekvens av att omgivningen upplevs som oordnad (skräpig, vandaliserad etc.), mörk (avsaknad av belysning), fysiskt nedgången och ”övergiven” av samhällets aktörer som förefaller att ha gett upp försöken att hantera och kontrollera området. Om ett bolag åsidosätter sina åtaganden riskerar det således drabba de andra fastighetsägarna (ur ett värde- och marknadsperspektiv).

4.4 Samverkan

Avslutningsvis har projektledningen eftersträvat att integrera verksamheten med samhällsbärande aktörer, som den lokala räddningstjänsten och polisen, i syfte att etablera förtroende bland Vårbys ungdomar. Alltsedan projektstarten finns ett gott utbyte med brandkåren. Inför 2016 års omgång knöts dessutom polisen till sommarens aktiviteter, vars medverkan förväntas bli bestående då de nya områdespoliserna väl är på plats. Deras medverkan är numera inskrivet i samverkansöverenskommelsen mellan kommun och polis. En vidare utvecklingspotential vilar i att knyta de som arbetar i tunnelbanespärren eller centrumets näringsidkare till *Tillsammans för Vårby*; dessa individer upplever ibland ungdomars umgängesmönster (att samlas kring tunnelbanan eller i centrum) som en källa till otrygghet, varpå mer informella möten förväntas öka familjariteten mellan grupperna. Ett ytterligare förslag avser att låta dem med bärande sidofunktioner i projektet eller kommunen (fastighetsbolagens personal, lokalpolitiker och fältassistenter osv) jobba på fältet med ungdomarna, vilket bör förankras med framförhållning hos berörda parter och skrivas in i verksamhetens stadgar. Projektledarnas erfarenhet är att ungdomar kan känna sig förbisedda och inte lyssnade till av vuxna, varpå vuxnas närvaro kan upplevas som pliktskyldig. Det handlar således om att integrera aktiviteter av mer social karaktär under sommarens ordinarie aktiviteter. En avslutande observation från fältarbetet är att Vårby saknar både formella och informella nätverk för ortens föreningar. Det har således hittills varit svårt att knyta dem till projektet och därigenom få ett större uppslag av arbetsuppgifter. Samtidigt är det kommunen och fastighetsbolagen som är projektets finansiärer och därför ska de också fortsättningsvis ha störst inflytande över de jobb som ska utföras inom ramen för verksamheten.

Kapitel 2: Projektets resultat

I detta kapitel presenteras resultaten av det etnografiska fältarbetet. Underlaget utgörs dels av intervjuer med 26 informanter som deltagit i *Tillsammans för Vårby* som sommarjobbare, gruppleddare och/eller platsansvariga under åren 2013 till 2015, dels av gruppintervjuer och fältanteckningar från deltagande observationer med andra invånare. Syftet är att beskriva erfarenheter som har bäring för hur framgångsrikt projektet varit i att främja en gynnsam utveckling hos målgruppen. Resultaten består av återkommande teman som erhållits ur informanternas berättelser. Utvärderingens utgångspunkt är att studera *Tillsammans för Vårby* som det bedrivits i sitt unika lokala sammanhang. Därmed bör projektets utfall bedömas som kontextspecifikt och inte tolkas som oberoende av bostadsområdets levnadsbetingelser. Resultatredovisningen sker i sex avsnitt som belyser hur framgångsrikt projektet varit i relation till dess målbild.

1. Vårby – realiteter och representationer

TVÅ BILDER

När den som bor i ett av Sveriges utanförskapsområden tittar ut från sitt fönster, då skymmer de höga hyreshusen sikten. Hus som bygger en mur mot världen utanför. Ensamma maskrosor, som orkat sig upp i betongens sprickor.

– Annie Lööf, partiledare för Centerpartiet, i Almedalen 4 juli 2016

Att bara för att man kommer från en sån här förort... För det är ju det jag menar, det är ju så många fördomar över förorten [...] Dom tror ju bara att vi går runt och förstör... Och därför tror jag att det blir så viktigt att få visa att dom faktiskt kan göra saker själva... Att "Jag har gjort den här!"... Typ en odlingslåda; "Jag byggde den här!"... För att dom ska känna att "Min son, min dotter... Dom gör nånting, nånting viktigt för Vårby!

– Alizée, gruppleddare i *Tillsammans för Vårby* 2014

Ett övergripande tema i informanternas berättelser utgörs av dominerande representationer av "mångkulturella förorter", som återskapas bland annat i den politiska debatten om och massmediala skildringar av "socioekonomiskt utsatta områden". I nyhetsrapporteringen beskrivs de inte sällan som desorganiserade parallellsamhällen, präglade av bostadssegregation, arbetslöshet, kriminalitet och

otrygghet.²¹ Likt 21-åriga Alizée, i citatet ovan, förhåller sig samtliga intervjudeltagare till en liknande tematik. För att förstå deras erfarenheter av projektet blir det därför väsentligt att inledningsvis belysa deras tankar om Vårby som bostadsområde. Denna flerdimensionella betoning medför att rapporten berör flera, till sin karaktär olika, aspekter av projektet. Nedan följer individuella samtal med fem unga Vårbybor, vilka varit både sommarjobbare och gruppleadare. Det skall visa sig att de intar olika positioner. Som introduktion presenteras intervjuutdrag med tre av dem. Först uttalar sig 19-årige Rodrigo, som åtföljs av 22-årige Samir och 18-åriga Jamilla.

Adam: Så menar du att om ungdomarna som växer upp i Vårby... Riskerar att möta bilden av att dom bor på en plats som politikerna inte satsar på...?

Rodrigo: *Avbryter frågan” Där växer hatet mot samhället... Mot polisen, mot ambulanserna, mot brandkåren! För att dom [ungdomarna, förf. anm.] har inte fått den hjälpen dom vill ha... Dom har inte sett upp till dom [blåjuspersonal, förf. anm.], utan sett ned på dom... Och det är det som är den stora skillnaden... Det är där hatet föds! För alltså, det är ganska tufft att växa upp i Vårby... Så om man inte har... En stabil familj hemma, stabila föräldrar och stabil personal i skolan, som håller koll på dig... Då är det väldigt lätt att hamna på villovägar [...] på den kriminella sidan... Det är lätt att få tag på droger i Vårby... Det är bara gå till centrum och fråga ungdomarna som hänger där efter fritidsgården stängt [...] Därför har jag har inte känt mig trygg ända sedan Vårby-gruppen [lokalt nätverk av ungdomar som trygghetsvandrare, förf. anm.] lades ner.

Samir: I en förort så finns det en attityd [...] En respekt för att man har en rädsla för dom kanske äldre ungdomarna... Dom killarna tar otroligt mycket plats! Så var det i Vårby [...] Men det kommer ju också ungdomar som ändras... Att den typen av ungdomar då [innan starten av *Tillsammans för Vårby*, förf. anm.] var kanske ”bra” på att göra ”såna” saker [skadegörelse, förf. anm.] Men så kommer en ny generation, som kanske inte har en aning om hur det var tidigare [...] Men alltså, Vårby har alltid varit familjärt, alltså tryggt... På sätt och vis har det varit jättetrygt!

Adam: Mm... Ja... Och hur menar du då? Att det har varit ”på sätt och viss jättetrygt”?

Samir: För alla känner varandra [...] Skulle det hända något dåligt, så skulle alla komma dit och fråga ”vad är det som har hänt?” Stötta varandra, stöttningen finns alltid [...] Så jag vill nog säga att det är mycket tryggare nu... Det är verkligen det jag vill säga.

²¹ I boken ”Miljonprogram och media – Föreställningar om människor och förorter” skildras hur områden som byggdes under miljonprogramsåren systematiskt har framställts i dålig dager i svenska medier. Specifikt uppmärksammar författarna hur val av motiv, bildvinklar och beskärningar av fotografier redan under miljonprogrammets första år anpassades till föreställningar som dominerande rapporteringen (Molina, I., Ristilammi, P-M. & Ericsson, H. 2002).

Jamilla: Jag har aldrig känt mig rädd... Under mina 18, 19, snart 19 år i Vårby, så har jag aldrig känt mig rädd [...] För det känns som om man känner, verkligen alla [...] Oavsett vad som händer i Vårby, även om det hänt saker nu på senaste tiden, så är det saker som liksom inte rör allmänheten, utan det är konflikter mellan personer med våldsamma lösningar... Och det är just därför att jag aldrig känt mig rädd av dom här skjutningarna som har hänt i Vårby.²²

Rodrigo anser att en av de reella utmaningarna i att, som ung kille, växa upp i Vårby utgörs av dragningskraften som den lokala brottsligheten kan ha på unga killar utan solida förebilder. Frånvaron av konventionella framtidsutsikter underblåser en frustration, som riskerar att kanaliseras mot myndighetsrepresentanter som uppfattas som ”förtryckare”. Han avslutar med att betona narkotikahandeln i centrum som en väsentlig källa till otrygghet. Rodrigos lägesbeskrivning både bekräftas och motsägs av Jamilla. Hon erkänner visserligen kriminaliteten i området, men understryker att det rör sig om ett litet antal individer som ”gör upp” inbördes och inte bekymrar övriga Vårbybor. Därför känner hon sig heller inte rädd. Rodrigos och Jamillas ståndpunkt nyanseras av Samir. Han anser att områdets unga män, åtminstone i retrospektiv, haft en negativt tongivande effekt på umgängesklimatet i området. Trots det har Samir alltid upplevt den sociala samhållningen i området som hög, varpå han anser att trygghetssituationen historiskt varit dubbeltydig. Han är dock tydlig med att det skett en väsentlig förändring i attityder till normbrytande beteenden i samband med starten av *Tillsammans för Vårby*; en satsning som enligt honom fick brett genomslag bland en ny generation ungdomar, som fick möjlighet att bryta med tidigare negativa normer.

Levnadsförhållandena och trygghetsbilden i Vårby kompliceras ytterligare nedan av de resterande två informanterna. Först uttrycker 20-årige Dario sin indignation över vad han anser vara fördomar om Vårby, som han möter från utomstående och i medierapporteringar. Han argumenterar livfullt för att upprätta områdets rykte. Därefter beskriver 19-årige Marius hur förutfattade meningar riskerar att slå tillbaka på områdets unga invånare.

Dario: När jag berättar för folk att jag bor i Vårby så är det att ”Va, hur fan kan du bo där?!”

Adam: Så det är alltså den reaktionen du får?

Dario: Inte alltid, men det händer titt som tätt... För alltså media, media... Media tar bara upp... Så fort det händer något dåligt i Vårby, så står det i tidningen [...] Att media lyfter bara dåliga grejer... Det är fel tycker jag! För när

²² Under perioden 01.01.2015–01.05.2016 rapporterade Dagens Nyheter om tre skottlossningar och ett mord i Vårby.

politikerna bara läser om det som står i tidningarna, så får också dom en fel uppfattning om området [...] Alltså, jag har alltid sagt så att här i Vårby har vi *allting*... Vi har ett centrum, vi har en skola, vi har en skolgård, vi har en fotbollsplan, en dansbana, vi har Vårby-strand, vi har tennisplan, en utsiktsplats så att vi har en fin utsikt över hela Vårby... Vi har världens finaste Mälaren utanför... Alltså, sådana grejer... Jag ser bara positiva saker där!

Marius: Att skolan [Vårbyskolan, förf. anm.] faktiskt är en underbar skola... Att det går massa underbara elever där, som kommer att kunna bli nånting... Det är stökigt, visst... Men varför är det stökigt? Jo, för att det finns fem FBK-klasser [förberedelseklasser, förf. anm.] där dom [eleverna, förf. anm.] inte kan nån svenska.

Adam: Så hur menar du... Hur drabbar det här eleverna?

Marius: Att behöva höra att "Jaha, och vad gick du i för skola då?"... "Ja, jag gick i Vårbyskolan"... Och få höra att "Åh sjutton, åh vad ska du bli när du blir stor då?"... "Ja, jag ska bli X [anonymiserat med risk för identifiering]"... Åh, "Hade du tillräckliga betyg för det?!"... "Johorå, jag hade nästan 300 poäng"... Och det är samma sak, med just de här fördomarna... Att politikerna inte tror att dom som går i Vårbyskolan kan bli nåt!

Sammantaget tecknar Rodrigo, Jamilla, Samir, Dario och Marius en komplex bild av uppväxtvillkoren, umgängesklimatet och trygghetsupplevelsen i Vårby. Resultatet kan beskrivas som ett kontinuum där realiteter (likt dem i rapportens inledande lägesbeskrivning) och representationer (av den mångkulturella förorten) existerar sida vid sida. Medan Rodrigo problematiserar de ungas situation i Vårby, vänder sig Dario och Marius mot att negativa mediala skildringar av området antas vara representativa. De anser att problemorienterade bilder riskeras att normaliseras med konsekvenser för områdets rykte. Båda två är oroliga för att de som växer upp i ett område som beskrivs i negativa termer börjar att betrakta sig själva som problemet på omgivningens läppar. Bilden kompliceras ytterligare av Jamilla och Samir, som positionerar sig mellan den mest kritiska och den mer omhuldande beskrivningen. Deras ställningstaganden kan tolkas som att både Rodrigos respektive Darios och Marius berättelser innehåller substans, vilket i sin tur åskådliggör att ytterligheterna i verklighetsbeskrivningarna berör varandra. Resultatet framstår till en början som motsägelsefullt. Denna ambivalens skulle emellertid kunna bedömas som ansatser till att som "förortsbor" *själva* vilja definiera representationers innehåll. Ett argument för en sådan tolkning är att samtliga informanter förmedlar en stark tillhörighet till och stolthet över sin kommunal, till skillnad från misströstan över att bli förknippade med den. Detta oavsett i vilken ände av kontinuumet de positionerar sig.

2. En första arbetslivserfarenhet

För merparten av sommarjobbarna blev *Tillsammans för Vårby* deras första arbetslivserfarenhet. Därför var jag nyfiken på vad som initialt motiverade informanterna att söka sig till projektet. De inledande citaten nedan, tillhörande sommarjobbarna Leona, Marco och Gianna, ger exempel på deras huvudsakliga drivkrafter. Även om pengarna utgjorde det vanligaste incitamentet, associeras lönen ofta med en längtan efter självständighet från föräldrarna. Flertalet medger att de vid ansökningstillfället såg projektet som en chans att få jobba tillsammans med sina kompisar och påtalar bekvämligheten i att arbeta nära hemmet.

Leona: När jag hörde om det här [*Tillsammans för Vårby*, förf. anm.] så blev jag jätteglad [...] En chans att börja tjäna sina egna pengar [...] Så jag kände att ba ”Jag måste ta den här chansen!” [...] Alltså, man fick *betalt* för att göra sitt område rent... Det var den bästa känslan alltså! Och efter att man jobbat, då gick jag därifrån med en stor summa pengar, så det kändes jättebra!

Marco: Det var så här första sommaren som jag kunde att söka sommarjobb [...] Så jag blev jätteglad att jobbet fanns i Vårby [...] För när man är 16 så vill man inte så här ”Nej, inte behöva gå till mamma och pappa!” om man behöver pengar... Utan verkligen jobba och tjäna mina egna pengar nu.

Gianna: [...] *Skrattar* Det tyckte jag var jättekul, för man jobbade så här med kompisar och det kändes inte som om vi jobbade... Inte för att vi *inte* jobbade [...] Om vi så här skulle måla så satte vi på musik och dansade så här och målade samtidigt [...] Och när vi skulle plocka skräp, så satte vi också på musiken och pratade medan vi jobbade... Det var jättekul!

De går inte att ta miste på att samtliga informanter beskriver sin medverkan i projektet som en genuint positiv erfarenhet. Denna omständighet, med ”slagsida” åt projektets favör, skulle kunna bero på att deltagare med negativa erfarenheter från sin medverkan inte förmåtts att delta i utvärderingen. Trots detta påtalar informanterna olika utmaningar som uppdagades under deras medverkan. Det rör sig huvudsakligen om ”barnsjukdomar” till följd av att projektet för flertalet var en första arbetslivserfarenhet och att många av sommarjobbarna var kompisar sedan tidigare. I och med projektet blev de arbetskamrater. Som i fallet nedan, med 19-åriga sommarjobbaren Parisa, visste många inte vad de skulle förvänta sig av varandra och om vännerna skulle ta arbetet på allvar.

Adam: Ah, så till en början... Vad hade du för förväntningar när du fick höra om den här möjligheten att jobba, alltså när du bestämde dig att ta chansen som du säger?

Parisa: Asså, helt ärligt... Ska jag va helt ärlig?! *Skrattar*

Adam: Ja, men absolut! *Skrattar*

Parisa: Jag tänkte att, trodde att det här skulle bli kaos!

Adam: Okej?! Varför det?

Parisa: Nä men för att... Alltså, första gången jag hörde det... Ungdomar från Vårby, ska *jobba tillsammans*?! Asså, för då tänkte jag direkt att alltså, här kommer det bli lite krångel här *Skrattar*

Adam: Jaså, varför det?

Parisa: För, för Vårby... Vårby-barnen är lite stökiga [...] Jag ska inte dra alla över en kam, men dom flesta har inte jobbat tidigare så dom vet inte hur det går till... Och då tänkte jag att alltså det kommer bli lite kaos [...] Men när vi väl började jobba, då blev jag riktigt glad! Allt var under kontroll, allt planerat... Det var ordning [...] För man hade så mycket vänner, så man såg det så här ganska mycket som en fritid och inte ett jobb [...] Men efter ett tag så såg man ju det som ett jobb [...] Jag hade dom här fördomarna att ”bara gå runt och plocka skräp och kratta och fixa rabatter åh” Men det var faktiskt kul! [...] Det var alltså jätte-, jättebra för oss ungdomar... Tillfälle att få jobb, fräscha upp i sitt eget område och tjäna pengar på det.

Väl ute på fältet bidrog den relationella aspekten, som initialt befarades vålla bekymmer, till att jobbet sällan blev en särskilt ansträngande första

arbetslivserfarenhet. Som Parisa påtalar ovan var det möjligt att blanda jobb med samvaro på ett sätt som främjade gemenskapen och uppslutningen kring arbetsuppgifternas fullbordan. Även bland deltagare som inte var bekanta sen tidigare utvecklades succesivt ett konstruktivt umgängesklimat i grupperna, vilket 22-årige grupplederen Karim illustrerar nedan.

Karim: Första året jag var grupplederare, så fick jag fyra sommarjobbare som inte kände varandra... Så första dagen, alltså det fanns inget samarbete mellan dom, dom var tysta och bara jobbade... Men alltså, om man jämför första veckan med sista veckan... Alltså det var så här *Slår ut med armarna*... Då kändes vi verkligen som ett lag! Och det kändes bra, vi gör nåt gott för Vårby! Där är vi uppväxta, där har vi lekt och där kommer folk leka... Det är ju bara nytta!

Selena: Alltså, jag var ju alldeles för snäll med mina sommarjobbare... För dom utnyttjade det [...] Dom kom alltså till jobbet... Men nej, nej... Inte alltid i tid! För att om du kommer kanske bara *en* minut för sent, så får du en kvarts avdrag [på lönen, förf. anm.] [...] Om jag säger till en av mina vänner så är det ju svårare att säga till att "Du kom försent, så jag måste dra av på din lön!" för dom kan ta det liksom som att "Men vem är du och komma och säga till mig?!" [...] Och då sa jag att "Jag kan ge er en varning!" [...] Eller om jobbar ni inte, "Så kan ni få sparken!"... Och det var då dom började sköta sig!

Att erbjuda ungdomar en första arbetslivserfarenhet (åtminstone för majoriteten av sommarjobbarna) visade sig också vara en utmaning, såväl ur ett individuellt som kollektiv avseende. Merparten av informanterna påtalar att de upplevde någon form av inkörningsproblem i sina grupper. Det handlade oftast om enskilda individers nonchalanta attityd till arbetet, vilket ibland gick ut över gruppens gemensamma arbetsinsats. Det var heller inte alltid lätt att till en början upprätthålla projektets uppföranderegler, om t.ex. konsekvenserna av sen ankomst, på ett konsekvent sätt. Som 21-åriga Selena beskriver ovan kunde rollen som grupplederare och kamrat ge upphov till besvärliga situationer. Några informanter, likt 19-årige grupplederen Sebastian nedan, har även uppfattat det som att "namnkunniga" platsansvariga låtit sig "korrumperas" av kamratrelationer till sommarjobbare och grupplederare och därmed givit avkall på centrala förhållningsregler (t.ex. rapportering vid sen ankomst).

Sebastian: Just det här att dom [platsansvariga, förf. anm.] känner dem de jobbar med... Asså, det blir mer kompis än att dom ska va "The big boss" [...] Det kan bli deras egna nackdel om dom blir påkomna [av projektledare, förf. anm.] Så det är liksom som samma sak igen att "Den personen kom försent, men vi känner varandra... Så det är lugnt, jag skriver inte upp dig" Och då blir ju dom andra

som jobbar, då blir ju dom galna för att då har dom jobbat två timmar och fått lön... Och så har den här andra personen legat hemma i två timmar och så ska den få lön ändå... Så det är lite sånt där som dom borde tänka på framtiden.

Trots några prövande initiala erfarenheter medger samtliga informanter att sommarjobbarna (som fullföljde sitt åtagande) succesivt växte med uppgiften och ansvaret under sina tre veckor på fältet. Som i fallet med 20-årige gruppleddaren Kevin nedan, tillstår merparten av intervjudeltagarna att de blev positivt överraskade av sina gruppmedlemmars inställning till och förmåga att slutföra uppgifterna.

Kevin: [...] Jag hade såna underbara grupper... Det var som att dom var självgående... Jag var chockad! Och det här var det sjukaste av allt; Att det vi gjorde på en dag i ravinen, det var *mer* än dom [den föregående gruppen sommarjobbare, förf. anm.] hade gjort på tre veckor... För Anna och Daniel sa att "Alltså, det ni gjorde idag var mer än dom har gjort på en hel period!"... Och då insåg jag att "Den här gruppen är bra!"

Det positiva utfallet beskriver informanterna som beroende av att projektledarna framgångsrikt fått ungdomarna att sluta upp kring projektets målsättning om ett finare och trivsammare bostadsområde. Under resans gång bevisade ungdomarna gång på gång för sig själva att de gemensamt förmådde att omsätta målbilden i praktiken. Den

avgörande insikten att ansträngningar ger synbara resultat ger, som den 18-åriga sommarjobbaren Dante beskriver nedan, både tillfredsställelse med arbetsinsatsen och en känsla av stolthet över att bo i Vårby.

Dante: Vi skulle plocka skräp, åh måla bänkar, rensa ogräs [...] Men jag tänkte inte så riktigt jättemycket på det då [...] Men sedan när jag gick ut från min port så såg jag ju att här det fint... Det kändes bra i hjärtat! Och när folk kommer utifrån till Vårby, då ska dom också se att det är en fin plats... Och att alla vi som bor här, vi vill samma sak!

Likt Dante påtalar flera informanter att de efterhand alltmer motiverades av den synbara förändringen i utemiljön, i spåren av deras arbetsinsatser. Det skickar en tydlig signal både internt och externt om att invånarna tar ansvar för den gemensamma utemiljön, vilket blir till ett levande exempel på ett enat, till skillnad från desorganiserat, lokalsamhälle. Dessutom berättar flertalet informanter om att de fått motta lovord om arbetets resultat från boende i grannskapet. Nedan reflekterar 17-åriga sommarjobbaren Andrés, 19-åriga sommarjobbaren Emilia och 21-åriga gruppleddaren Michelle över möten i bostadsområden, som resulterat i uppskattande respons. Som samtalet med Emilia vittnar om blev arbetet en chans för deltagarna att bevisa att Vårbyungdomar *kan* företa sig konstruktiva saker. På så sätt kan, i synnerhet äldre, invånare med en skeptisk attityd till områdets ungdomar motbevisas. Sammantaget anser informanterna att de tack vare *Tillsammans för Vårby* fått ett verktyg för att påverka omgivningens förväntningar och tilltro i positiv riktning. Resultatet utgör belägg för att projektet bidragit till att öka deltagarnas stolthet över sitt bostadsområde.

Andrés: Asså, vi har fått mycket komplimanger från dom [boende i Vårby, förf. anm.] [...] Vi rensade ogräs i en gård [innergård mellan fastigheterna, förf. anm.] och då var det en så här kvinna som kom ut på sin balkong och hon såg oss och hon blev jätteglad... [...] Så hon såg oss slita i värmen... Så hon kom ned med två ehm, läsk... Läskflaskor och lite bullar... Åh hon uppskattade det jättemycket och sa att vi har jätteduktiga och såna där grejer! Så man känner sig stolt... Faktiskt!

Emilia: [...] Folk [boende, förf. anm.] bjöd in oss till sin tomt eller gård och bjöd på fika, lite dricka när vi hade paus och berömde oss... Så alltså det var väldigt positiv reaktion på när dom såg oss ute, än vad det brukar va annars... När dom ser ungdomar.

Michelle: [...] Sedan så började folk reagera jättepositivt när dom såg oss så här med gröna [sommarjobbare, förf. anm.] och röda [gruppledare, förf. anm.] t-shirts... ”Oh my god, dom jobbar!” [...] Dom [de boende, förf. anm.] lärde sig att känna igen oss... Då kunde dom komma och säga ”Ah, vad trevligt att ni jobbar!” och ”Det börjar bli fint här!” [...] Jag tycker att det är bra för att det... Som att ungdomarna blir stoltare över att bo här... Och stolta över saker dom gör... Det blir inte bara som en sån här ”mörk förort!” som många pratar om... För det är ju flera som lär känna varandra också och då håller vi ihop.

3. Gruppledarens betydelse

Valentina: [Relationerna i gruppen] beror ju väldigt mycket på gruppledaren [...] Jag har alltid sett upp till [min gruppledare] sedan jag var liten... För hon har ju alltid varit den äldre... Och hon var väldigt trevlig, hon var hjälpsam, hon ville alltid att vi skulle göra vårt bästa [...] Och jag minns särskilt en grej, vi hade en rabatt vi skulle gräva ur [...] Det var den jobbigaste uppgiften, för vi stod mitt ute i solen och grävde i jorden en hel dag, bara för att få ut gamla växter och rötter... Och det var det som var så roligt, för alla peppade varandra! [...] Det var ett jobbigt moment, men *tillsammans* gjorde vi det till ett roligt!

Som 18-åriga Valentina, sommarjobbare, illustrerar ovan påverkas den individuella arbetstillfredsställelsen väsentligt av gruppledarens förmåga att uppmuntra sina sommarjobbare, vilket i förlängningen avgör resultatet av den *kollektiva* arbetsinsatsen. Likt Valentina framhåller flertalet informanter att de redan innan sin medverkan i projektet uppfattat sina gruppledare som välkända för och respekterade av de yngre i bostadsområdet och i många fall betraktat dem som förebilder. Detta resultat belyser en central framgångsfaktor för att arbeta mot projektets målbild; att rekrytera gruppledare som är positivt tongivande för umgängesklimatet i området. Deras pondus ska givetvis paras med god inkänningsförmåga och solidaritet, anser informanterna. De beskriver gruppledarnas uppdrag som en ständig rörelse mellan att ge ansvar, frihet och att sätta gränser gentemot sommarjobbarna. Som 21-årige Rami, tidigare gruppledare, poängterar nedan handlar ledarrollen huvudsakligen om att vara ett föredöme genom det egna agerandet.

Adam: Så vad var det bästa med att bli gruppledare då... Till skillnad från att vara sommarjobbare?

Rami: Ja, alltså... Det bästa var väl ansvaret! [...] Nu kände jag verkligen att "Shit, nu är det på riktigt!" [...] När man får blir gruppledare blir [det] mycket enklare motivera ungdomarna [...] Hur jag ska hålla uppe arbetsmoralen... Och hur viktigt det är att jag som gruppledare kommer i tid! För jag ska inte ljuga... Att första året, så kom jag inte alltid i tid... Men det var en sån grej jag tog med mig då när jag blev gruppledare... För då är det ännu värre om jag skulle komma försent... Då har jag verkligen tappat det! Så när jag fick mer ansvar, så skulle jag verkligen inte kunna tappa det... För det var mitt mål!

Enligt Rami är det en absolut förutsättning för att få legitimitet för de arbetsuppgifter som ska utföras och de uppföranderegler som gruppledarna skall upprätthålla. I relation till projektets målbild är det beaktansvärt att flertalet informanter, som varit tidigare gruppledare, beskriver övergången från sommarjobbare till ledare som en uppbyggande lärandeprocess. Likt Rami menar många att de tog till vara

erfarenheterna från föregående år och reflekterade över hur dessa bäst kunde användas för att motivera sina sommarjobbare. De är ense om att de växte med det ökade ansvaret som ledare; det nyvunna förtroendet ökade risken för negativa följder för gruppen som helhet ifall de själva skulle bryta mot förhållningsreglerna. Som 22-åriga Djimon, gruppleddare, framhåller nedan är att det är just möjligheten att avancera i befattning som, enligt flera informanter, är förutsättningen till att olika lärande processer äger rum.

Djimon: Anna och Daniel [projektledarna, förf. anm.] sa ju att om ni jobbar på bra så kanske ni kan bli ledare... Och när jag hörde det där [...] då började jag verkligen kämpa på jobbet! Jag kämpade, jag kämpade [...] Jag ville klättra... Och det fick mig att bli motiverad! [...] Det va ju mycket så här ansvaret [som lockade] Att få leda en grupp... Att ta hand om fyra, fem ungdomar under tre veckor och peppa dom, för alltså vi blev som ett team!

Hani: Att man *kan* lyckas utan att ha de bästa betygen [...] Det handlar om hur mycket man vill och vad man vill göra med sitt liv [...] Och när jag blev gruppleddare i *Tillsammans för Vårby* tog jag med mig respekten för allt det här... Att ungdomarna skulle se mig som att "lyssna på honom, han har mer erfarenhet... Han har varit med lite, han har varit lite stökig och så" [...] Därför tror jag att jag blivit en bra förebild för mina sommarjobbare.

I citatet ovan berättar 22-årigare Hani, tidigare gruppleddare, hur han gjort upp med de asociala tendenser han uppvisade under uppväxten. Han upplevde att det fanns många gemensamma nämnare, i fråga om uppväxtvillkor, mellan honom och sina sommarjobbare. För honom blev befordringen till ledare en möjlighet att erbjuda de yngre en trovärdig identifikation, utifrån vilken han kunde förmedla erfarenheter på vägen mot vuxenlivet på ett inkännande sätt.

4. En ökad sammanhållning och ett bättre umgängesklimat

Mot denna bakgrund anser informanterna att *Tillsammans för Vårby* svarade gentemot målgruppens behov i fråga om strukturerade och konstruktiva aktiviteter under sommarperioden. Nu visade vuxenvärlden och "samhället" att de inte bara var beredda att satsa på ortens ungdomar, utan tillfrågade dem också vad de själva skulle vilja förändra i Vårby. Genom att utgå från målgruppens önskemål och befintliga förmågor, blev projektet enligt informanterna en katalysator för att bli situationen vuxen och göra en insats för sitt område. Att spegla sig i en miljö de känner sig stolta över sätter fokus på vad ortens ungdomar handgripligen kan åstadkomma för alla Vårbybor. Detta argumenterar den 19-åriga gruppleddaren Nelly för nedan.

Nelly: [...] Ungdomar håller sig mycket för sig själva i en period när vi gillar att umgås sent på kvällarna [...] Det skapar ett orosmoment hos vuxna som har småbarn [...] Och då blir det en barriär mellan dom två grupperna, för dom förstår inte varandra... Men där känner jag med *Tillsammans för Vårby*... Som när vi hade avslutning [efter en projektperiod, förf. anm.] och spelade basket... Då kom det många familjer med sina barn och hejade på... Och det var väldigt bra stämning [...] Åh, jag kände att den uppslutningen ökade sammanhållningen och att fler få känna trygghet i Vårby... När dom har fått sett oss jobba hela sommaren... Och se att vi ungdomar också har moral och etik.

Informanterna anser att de arbetsinsatser som genomförts under somrarna har bidragit med både fysiska mötesplatser och möten *i sig*, vilka förbättrat umgängesklimatet och ökat gemenskapen mellan kamratgrupper i Vårbys yngre generation. Dessutom upplever de en ökad social sammanhållning mellan såväl deltagare och vuxna invånare, som mellan ortsborna själva till följd av projektet.

Nedan beskriver 23-årige Najib, tidigare gruppleddare, hur tillkomsten av en beachvolleyboll-plan på Vårby-stranden både blivit en samlingsplats över generationsgränserna och något för sommarjobbarna att känna gemensam stolthet över. I hans berättelse framstår möjligheten för ungdomarna och tilltron till dem att få respektive klara av något tillsammans som de primära incitamenten tillika framgångsfaktorerna (för både enskilda deltagare och projektet i sig). I förlängningen

blev de handgripliga resultaten, i form av en ny mötesplats i bostadsområdet, en chans att få ”sätta Vårby på kartan” i betydelsen att öka områdets status. Enligt Najib utgör dessa primära och sekundära resultat konstruktiva exempel och därmed argument för att bemöta omgivningens fördomar.

Najib: Att *Tillsammans för Vårby* hände just i Vårby, att det var det bästa som kunde hända för Vårby [...] När jag jobbade i *Tillsammans för Vårby* [...] Då fick min grupp en uppgift om att bygga den här beachvolleyboll-planen... Och där hände det något... Det blev en mötesplats!

Adam: Ja... Mm

Najib: Där det inte finns någon ålder alls... En tioåring kan vara med en tjugooråring... En femtonåring kan vara med en trettioåring... Och spela volleyboll... Sitta där, bara hänga... Solen skiner, det är musik, det är volleyboll, det är strand, det är en kiosk... Alltså *det där* tyder på allting... Att det blivit så klockrent i Vårby... Att man kan hänga, ta det lugnt, softa och ha kul... *Tillsammans!* Och när jag byggde den med mina sommarjobbare *Smattrar med händerna i bordet* [...] Alltså man är ju skitstolt över det... Det är man! [...] Så jag skulle vilja säga att varenda liten förort... Eller om man säger miljonprogram... Skulle behöva ett sånt här projekt... Alltså, alla såna här ställen som folk har fördomar om.

Elodie: Det bästa [...]Det var nog att man blev vän med folk som man visste om vilka det var, men man har aldrig typ hälsat på dom och så... Om du förstår vad jag menar, för tidigare kunde man bara så här typ gå förbi varandra [...] Att man efteråt blev mer som en familj [...] Så *Tillsammans för Vårby* gör ju att vi blir tightare.

Zeana: Men annars, det är sjukt många som knappt har råd att leva i Vårby [...] Jag har haft en ganska lätt uppväxt jämfört med andra... Jag är inte en av dom som hängt i centrum jag och sedan tagit fel väg i livet, [...] Men när det brinner runt om i Fittja, i Alby... Att det är jättemycket bilbränder och poliskonflikter, fast i Vårby är det samtidigt lugnt [...] Och därför tror jag också... Att *Tillsammans för Vårby* har bidragit med en gemenskap, där ungdomarna känner att dom har varandra... Och att man uppmuntrar varandra till att bete sig på ett visst sätt.

Adam: Mm, men alltså för mig... Det känns ju som ett ganska stort steg att sätta bilar i brand... Så varför gör man det?

Zeana: Alltså, definitivt så är det grupptryck... Ingen person själv vågar ju, utan jag tror att man hetsar upp varandra... Och där känner man nån sorts gemenskap... Precis som vi gör i Vårby, men på ett annat sätt... Att man [på andra orter, förf. anm.] känner att man känner sig missförstådd, man kanske

känner att man vill sin röst hörd... Och sedan så tänker jag, att just det här med *Tillsammans för Vårby*... Dom har ju skapat ett nytt sätt för oss att tänka, hur vi ser saker och ting, att vi umgås mer med varandra... [...] Vi är som en grupp, att vi vet hur vi ska bete oss mot varandra... Att ta hand om varandra.

I intervjuerna ovan berättar de tidigare sommarjobbarna Elodie och Zeana om hur projektet fungerar som ett kontaktskapande forum, som både upplevs ha ökat sammanhållningen mellan de medverkande och bidragit till ett mer omhändertagande förhållningssätt gentemot varandra. I Zeanas berättelse återfinns flera beaktansvärda omständigheter med bäring för genomslaget av projektets målbild. Hon åskådliggör att den (relativa) socioekonomiska utsattheten i Vårby riskerar att underblåsa en social oro bland ungdomar, med normbrytande beteenden som följd. Samtidigt understryker hon att, i jämförelse med bostadsområden med liknande uppväxtvillkor, har projektet rustat deltagarna med en omhändertagande attityd gentemot varandra. De ömsesidiga levnadsbetingelserna, som en förenande omständighet, förpassas till förmån för konstruktiva, gemensamma erfarenheter som ungdomarna förvärvat under sin medverkan i *Tillsammans för Vårby*. Istället för att kanalisera en potentiell ”utanförskapets uppgivenhet” gentemot närmiljön, upplever Zeana att en nyvunnen och positivt laddad *områdesgemenskap* kan förebygga destruktiva tendenser.

Adam: Jag tänkte lite på det här ordet ”trygghet”... Vad betyder det för dig?

Salim: Trygghet, mm... *Eftertänksam paus* Ja, det är väl... Alltså trygghet... Man ska kunna känna sig... Hur ska jag förklara? Det som har hänt i Vårby... Det fanns inte för kanske... Innan *Tillsammans för Vårby* kanske... Det är som ett... Idag är det jättetrygt [...] Jag tror, personer som var lite äldre som blev bra förebilder... Man fick se upp till såna personer [...] Folk blev sysselsatta med det... Det blev ett annat ”tänk” tror jag... Folk ville ”bra saker” för Vårby.

Adam: Så du menar alltså att det finns skillnader... Alltså från att du var yngre?

Salim: [...] Det var ju som så att, jag var ju ungdom dåra... Alltså... Det var mycket ”hänga uppe i centrum”, du kunde se en flock med ungdomar där [...] Och det var ju som så att, man hittar alltid på något att göra så här... Bus eller nånting.

Adam: Vad var det för sorts bus vi snackar om då?

Salim: *Eftertänksam paus* Jag vet inte om det är bra att säga det, men... *Skratt* Ja, det var väl alltså skadegörelse och såna saker.

Adam: Vad för typ av skadegörelse?

Salim: Allt... Att bränna någonting... Att bränna någonting, ta sönder någonting.

Adam: Så varför gjorde man det?

Salim: *Knäpper med fingrarna* Alltså, saker och ting händer bara, det händer bara... [...] Men... Det handlar ju om att man inte är sysselsatt... [...] För när man är ung så tror man att saker och ting ska hända snabbt... Så när man går till fritidsgården och säger till ledarna att ”Vi vill åka och spela paintball”... Ja, då

säger dom att ”Det kanske tar två veckor tills dit”... Men dom [ungdomarna] kan inte vänta till dess! *Knäpper med fingrarna* Det måste hända *nu*... Det är snabba puckar med ungdomar.

Att Zeanas erfarenheter har substans styrks i ovanstående samtal med 24-årige Salim, tidigare gruppleddare. Han poängterar det faktum att gruppleddarna har en bakgrund som både sommarjobbarna och övriga ungdomar kan relatera till som viktiga för att lyfta fram unga förebilder i bostadsområdet. Salim anser att dessa ungdomar bidragit till utvecklingen av positiva umgängesmönster och att balansera mer negativa levnadsvillkor. Dessa resultat svarar mot projektets målbild i fråga om en ökad sammanhållning mellan de medverkande ungdomarna; en gemenskap som vilar på en pro-social ungdomskultur. Liknande resonemang återfinns i gruppleddarna Elias och Sebastians berättelser nedan. Under mina besök i Vårby går det inte att ta miste på att deltagarna, liksom andra Vårbyungdomar, har en stor del av den egna identitet knuten till bostadsområdet (t.ex. till följd av låg social mobilitet). De resultat som framkommer i detta avsnitt skulle kunna tolkas som att deltagarnas starka områdesidentitet inte längre står i skarp kontrast till andra (mer privilegierade) delar av samhället. Tvärtom förefaller de, till följd av insikter de vunnit i projektet, finna positiva inställningar och utvecklingsmöjligheter av egen kraft.

Elias: [...] Till och med brandmännen [...] Dom träffar ju ungdomarna i *Tillsammans för Vårby* varje sommar... Och dom säger att dom inte ser något klotter... Eller inte åker för att släcka bränder i papperskorgar eller någonting sånt... Och jag blir ju glad när jag hör det!

Sebastian: [...] Men grabbarna i Lindvreten [syftar på Södertörns brandförsvaret, förf. anm.]... Brandmännen [...] Dom behöver aldrig åka dit och släcka bränder i papperskorgar fast dom åker till Fittja och Hallunda... Och det är sedan *Tillsammans för Vårby* har startat... Förra året kom en av dom äldre brandmännen och höll ett tal... Och han sa att den enda förorten som klarar sig när bilar brinner, det är Vårby.

Inom kriminologin betraktas ungdomars normbrytande beteenden alltsomoftast som en produkt av hur levnadsbetingelser (samhällsförhållanden) samspelar med individuella faktorer i kollektiva processer. Det senare åsyftar i synnerhet ungdomars kamratkollektiv, som har stor betydelse för deras socialisationsprocess och eventuella normbrytande beteenden. Det skall inte uteslutas att det finns betydelsefulla skillnader mellan ungdomar som tagit chansen att söka till projektet och deras behöriga, jämnåriga kamrater som avstått. Om ungdomarna som inte tagit chansen eventuellt bär på en (större) frustration över en upplevd brist på framtidsutsikter än deltagarna, är en

potentiell invändning hur framgångsrik verksamheten kan vara i att påverka de kollektiva acceptansen för normbrytande beteenden på *områdesnivå*. Samtidigt har projektet involverat ungdomar som är föremål för insatser från socialtjänsten. Att låta denna kategori individer medverka innebär att verksamheten tar på sig ett stort ansvar, men samtidigt är individuella orsaker till kriminalitet komplexa och många brott begås av ungdomar just till följd av brist på legitima möjligheter. I följande avsnitt fördjupas resonemanget om projektets förebyggande aspekter med ytterligare belägg för normerande effekter på *individ- och grupp* nivå.

5. Ett förebyggande perspektiv

Matheo: När det kommer till såna saker som städningen och sånt så har det absolut en effekt, för jag säger ju till mina kompisar att ”Kasta inte det där skräpet, det är *jag* som kommer få plocka det här!” Så *lite* gör väldigt *mycket*.

Att informanterna betonar det faktum att själva fått vara med och skapa och vårda en miljö där de känner sig hemma, anser de i förlängningen bidragit till att ta ett ökat eget områdesansvar. Detta illustreras ovan av den 18-årige sommarjobbaren Matheo. Under intervjuerna framkommer fler exempel på hur ungdomarna succesivt införlivat en individuell övertygelse om projektets målbild (att öka trivsel i utemiljön och att höja områdets status) och dessutom upplever en uppslutning kring densamma i deras olika kamratgrupper. Nedan följer ett samtal med den tidigare sommarjobbaren och gruppleadaren Ossian, som reflekterar över ungdomars attityder till nedskräpning i bostadsområdet. Som framgår av konversationen placerade projektet konsekvenserna av olika normbrytande beteenden i ett arbetslivssammanhang, som är laddat med positiva förväntningar och tydliga strukturer som får deltagarna att reflektera över sina egna attityder.

Adam: Så då skulle du säga att den här satsningen verkligen behövdes för Vårby som bostadsområde?

Ossian: Asså, det här behövdes jättemycket! För de här har också minskat, minskat allt klotter och skadegörelse som fanns tidigare... Och all nedskräpning! Alltså, det har fått folk att inse vad jobbet går ut på, att det går ut på att *göra* Vårby rent och *hålla* Vårby rent och fint! Och alla vi bor ju i Vårby [...] När jag var 13, 14 år åh hade ätit glass på sommaren och då kunde jag bara slänga pappret på marken.

Adam: Så varför gjorde du det?

Ossian: Asså, man var liten... Man tänkte inte på såna saker... Men när jag jobbade här tänkte jag att det är ju vi som städar upp det här... Och ska jag då smutsa ner, där jag bor? Jag tänkte så här att ba ”Va dum jag är!”... Och det har fått folk att inse att ”Så här gör man inte!” och när man ser någon göra det

[skräpar ner, förf. anm.], så säger man att ”Ursäkta, kan du ta upp dit papper och slänga i papperskorgen? Så här gör man inte!”... Och det har folk att... Det har gått runt, gått runt [attityden har fått spridning, förf. anm.]... Och det har ju gjorts att det blivit finare, åh mindre klotter.

Likt Ossian berättar flera av de 26 deltagarna att de, till följd av sina arbetsinsatser, fått en praktisk förståelse för de ansträngningar som krävs att upprätthålla en trivsamt utemiljö. Att de betonar det faktum att de själva får vara med och skapa och vårda en miljö där de känner sig hemma, anser de i förlängningen bidragit till att ta ett eget områdesansvar. Beaktansvärt i sammanhanget är naturligtvis huruvida sådana insikter på *individ- och grupp* nivå kan verka normerande på attityder till nedskräpning och skadegörelse på *områdes* nivå. I Matheos och Ossians berättelser finns argument för att deltagarna åtminstone kan utöva en påtaglig social kontroll på aktuella företeelser i grannskapet. I samtalet med 18-åriga sommarjobbaren Celiné nedan framgår dessutom att deltagarnas ansträngningar kommunicerats till de boende via sociala medier, vilket genererat uppskattande respons. Det är emellertid svårt att styrka om vuxenvärldens positiva reaktioner kan föranleda ett ökat hänsynstagande för den delade utemiljön.

Celiné: Och sedan i Facebook-gruppen också [projektets konto, förf. anm.], så där är det många som skrivit många fina saker... För dom ser ju att vi kämpar för att göra Vårby rent! För att när dom får se oss slita, rensa ogräs och plocka skräp... Då kanske dom tänker efter nästa gång dom slänger skräp... För alltså ska ”Dom här ungdomarna jobba med att plocka *mitt* skräp?! Jag kanske slänga det i papperskorgen istället!”.

5.1 Har skadegörelsen minskat i bostadsområdet?

Till följd av rapportens metodologiska ansats är det inte möjligt att belägga förebyggande effekter på områdesnivå. Utvärderingen har emellertid funnit belägg för en samvariation i tid mellan projektets genomförande och den synliga, rapporterade och åtgärdade vandalismen i bostadsområdet. Den aktuella statistiken kommer från ett av de tre associerade fastighetsbolagen (Balder) och indikerar på att deras utgifter för skadegörelse sjunkit drastiskt; kostnaderna mellan åren 2008 och 2014 reducerades till en knapp tredjedel (från 2008 med en kostnad om 153 000 kr till 2014 med motsvarande 45 000 kr). Några reservationer bör utfärdas i sammanhanget. För det första är tidsperspektiven inte fullständigt överlappande. För det andra har bolagets redovisningsrutiner förändrats under tidsperioden, varpå det finns poster som inte går att följa longitudinellt. Med hänsyn till mörkertalet är nedgången sannolikt ännu större. Ett mer attraktivt argument för förebyggande effekter är däremot att Balders specifika utgifter för klottersanering minskat under projektiden (år 2013-2015). Men trenden är svårtolkad eftersom bolaget tidigare hade personal med särskilt ansvar för att måla över klotter i utemiljön, en resurs som för närvarande inte finns kvar. Ett rimligt antagande är därför att om den faktiska förekomsten av klotter idag var lika omfattande som vid projektstarten, så skulle dess synlighet ha ökat avsevärt eftersom det nu inte finns särskilt avsatta resurser för klottersanering. Till följd av den statistiska osäkerheten håller sig utvärderingen fortsättningsvis inom ramen för huruvida lokala

aktörer (fastighetsbolagens personal, räddningstjänsten m.fl.) och boende upplever någon positiv förändring på nedskräpning och skadegörelse i bostadsområdet, som samvarierar med projekttiden.

5.1.1 Vad säger projekt- och samhällsaktörerna?

Det råder en enstämig övertygelse bland projektets aktörer med fältansvar (fastighetsskötare etc.) och hos den lokala räddningstjänsten att klottret och övrig skadegörelse (inkl. anlagda bränder) i utemiljön har minskat under projekttiden och att utvecklingen förefaller beständig. Det är idag länge sedan brandkåren besökte Vårby efter larm om anlagda bränder i papperskorgar, vilket innan år 2014 kunde ske mer eller mindre varje vecka. Upprustningar i utemiljön, som nya parkbänkar och en basketplan, har lämnats orörda sedan projektstarten trots initiala farhågor att de skulle vandaliseras. Dessutom anser fastighetsbolagens fältpersonal att det är mindre gängbildningar nu än tidigare år i centrum, där personalen tidigare blivit utsatta för stenkastning när de ombesörjt planteringar. Samtidigt vittnar några av informanterna bland bolagens personal om variationer över året; i samband med skolstart erfaras en temporär ökning av klottret, vilket skulle kunna tolkas som en ”ungdomens revolt” mot att återgå till skolans fasta rutiner från sommarlovets relativa ansvarsfrihet.

5.1.2 Vad säger Vårbyborna?

Under fältarbetet vittnar Vårbybor om en omfattande nedskräpning i bostadsområdet, som haft en negativ inverkan på deras trivsel fram till starten av *Tillsammans för Vårby*. De äldsta informanterna (födda ca 1945 eller tidigare), varav flertalet bott i området minst 25 år och somliga uppemot 40 år, anser att den sanitära situationen i utemiljön var oförändrat kritisk under åtminstone en tjugoårsperiod fram till år 2013. En särskild angelägenhet på senare år har varit att hushållssopor slängs i offentliga papperskorgar. Det är därför positivt att samtliga informanter upplever att den samlade situationen beträffande nedskräpningen väsentligt förbättrats sedan projektstarten. Två delar av förklaringen är sannolikt att fastighetsägarna tagit krafttag för att förankra förhållningsregler kring hushållssopor på deras boendemöten med hyresgästerna och att de placerat ut fler papperskorgar på strategiska platser. Därmed indikerar de hittillsvarande resultaten på att skadegörelsen och nedskräpningen i den gemensamma utemiljön upplevs ha minskat avsevärt sedan starten av *Tillsammans för Vårby* och att den positiva trenden är stadigvarande. Följaktligen är det naturligtvis intressant att utforska huruvida invånarna upplever att de positiva effekterna är *kopplade till ungdomarnas arbetsinsatser* och att deltagarna i projektet *har koppling till bostadsområdet*.

Giancarlo: För det är ju ett hur bra sätt som helst att få ungdomarna engagerade i närområdet och hålla...

Walter: *Avbryter* Precis... Ingen förstör nåt som en polare har gjort!

Katarina: Näe, men det är ju precis så

Adam: Mm, men det finns ju också ungdomar som inte tagit chansen att söka till *Tillsammans för Vårby*... Och det trots att dom är behöriga, har rätt ålder, går i skola här... Och till och med har kompisar som söker... Har ni några tankar om varför en del inte väljer att söka?

Walter: Men alltså, det handlar ju om tåget, svansen... Kompisgänget... Alltså, för dom [som inte deltar, förf. anm.] har ju sina kompisar med i det där [*Tillsammans för Vårby*, förf. anm.]... Så gänget runtikring, dom struntar ju i och hålla på och sabba då va... Man sabbar inte för polarna, helt enkelt va!

Adam: Så skulle du säga att det ungdomarna gör på sommaren... Att det ger ringar på vattnet året runt... Alltså minskar skadegörelsen, till exempel... Över hela året?

Walter: Ja, alltså min upplevelse av det är att det där bidrar faktiskt till ett minskat... Ett minskat sabotage och så under året sedan... För, för det första då så har du ju då dom här ungdomarna som jobbar och det är ju Vårby-folk... Från området, eller har en klar koppling till området... När dom ser sina kompisar försöka kladda på nånting som dom har gjort iordning, så säger dom ju till... Så redan där får du ju alltså en bi-effekt av det som håller i sig under hela året... Så sabbet [skadegörelsen, förf. anm.] här ute har ju minskat något enormt tack vare det här.

I hyresgästföreningens "Klöverns" samlingslokal i Vårby gård står kaffet och bullarna framdukade. Walter, föreningens ordförande, har samlat några av dess medlemmar som välkomnat mig för att diskutera deras erfarenheter av *Tillsammans för Vårby*. I takt med att intervjun fortgår blir det tydligt att gruppen är enig i sin positiva uppfattning. Deras erfarenheter är kännetecknande för resultaten av materialinsamlingen. Under fältarbetets gång framkommer att den absoluta majoriteten av informanterna (bland invånarna) upplever att landvinningarna i lägesbilden är ett direkt resultat av projektets bärande element.

Mary: Ja, alltså för när det här först kom upp... Och jag fick höra om *Tillsammans för Vårby*, så jag trodde inte att det var sant... För ungar som inte gör nånting, dom kostar mycket, mycket mer än dom som jobbar... Och sommarlovet är väldigt långt, det är tio veckor... Och även om dom bara får jobba tre veckor var så är det ändå en bit *Suckar* När kommer dom?!
Begeistrad ton

Adam: Ja, det är väl ganska snart tror jag... Midsommarveckan eller nåt sånt... Men, men... Det låter ju verkligen som du längtar... Så vad säger ni andra?

Mary: Ja, åh ja!

Ramona: Ja, men när det gäller hon här ungdomarna... Jag har *ett* önskemål... Ingen törs säga det högt, men plocka bort alla mobiler från alla ungar i sommar! Tack!

Mary: *Skrattar* Ja, ge mobilerna dagis... I alla fall under arbetstid

Alice: Ja, för alla får ju inte se vad dom här ungarna faktiskt gör, om dom står och fibblar med sina telefoner...

Adam: *Inflikar* Men vänta nu, *dom*?

Alice: Ja, alltså dom tanter och farbröder som har åsikter om det här... För dom säger att "Ja, dom pratar bara i telefon... Och dom bara spelar! Dom kan ju inte göra nånting... Och det får dom betalt för!"

Adam: Ehm... *Eftertänksam paus* Så vad tycker ni egentligen då?

Mary: Nämen alltså, dom [ungdomarna, förf. anm.] syns ju... Och dom gör ett kanonjobb... Jag menar inget annat, men...

Alice: *Avbryter* Men det är ju alltså... Det handlar om att folk är *väldigt* snabba med att dra sina egna slutsatser om du ungdomar som bor här!

Adam: Och då menar du då fel... Alltså, förhastade slutsatser?

Alice: Men precis! För alltså, *när* dom gör nånting, så gör dom ett *jättejobb*! För om dom så bara står inne och målar ett garage när det regnar, det ser ju ingen... Och då har dom alltså inte gjort nånting den dagen!

Diskussionen ovan sker i anslutning till en sammankomst hos den lokala pensionärsföreningen. Meningsutbytet mellan de tre damerna illustrerar att projektets målbild, dvs. syftet med deltagarnas arbete, är väletablerad bland de boende. Likt Mary, Ramona och Alice beskriver majoriteten av informanterna verksamheten som en institutionaliserad del av livet i grannskapet och som något som flera av dem ser fram emot under sommaren. Utvärderingen kan konstatera att de Vårbybor, *som bidragit till utvärderingen*, har genomgående positiva associationer till projektet och goda erfarenheter av möten med de ungdomar som medverkat under årens lopp. Ungdomarnas arbetsinsatser betraktas som god reklam för området och deltagarna i sig själva bedöms vara goda marknadsförare. Samtidigt, likt föregående diskussion belyser, har fältarbetet uppmärksammat antydningar om mer kritiska synpunkter kring projektdeltagarna. Det skall tillstås att invändningen ovan, på deltagarnas mobilanvändande, är den enda rakt uttalade kritiken. Ett återkommande tema utgörs emellertid av *andras påstådda förutfattade meningar* om deltagarna och deras arbetsinsatser, som förmodas bottna i trångsynta föreställningar om ortens ungdomar och påståenden om brist på företagsamhet. Trots sådana antydningar finner fältarbetet inga förstahandskällor som belägg för liknande uppfattningar. För att undvika

missförstånd kring ungdomarnas ansträngningar efterfrågar flera informanter således en mer omfattande återkoppling till boende om arbetets synbara resultat, än den som idag sker via sociala medier. Ett förslag för att öka familjariteten över generationsgränserna i området är att årligen presentera sommarens kommande deltagare för de boende under Vårbydagen, som infaller innan skolavslutningen. Detta skulle kunna kompletteras med att några av projektungdomarna medverkar vid fastighetsbolagens boendemöten och berättar om varför de viger en del av sitt sommarlov till att göra en insats för Vårby. I intervjuerna med Vårbybor uppdagas dessutom en del missuppfattningar om sommarjobbarnas befogenheter (att t.ex. inte plocka upp cigarettfimpar), som i fall de reds ut, kan bidra till att satsningen uppskattas ännu mer.

6. Ett trygghetsskapande perspektiv

Utvärderingen har hittills argumenterat för att projektdeltagarnas engagemang i och upprustning av Vårbys utemiljö har flera (för projektets målbild) önskvärda främjande och (brotts)förebyggande konsekvenser på individ- och gruppnivå. I detta avsnitt vänds blicken mot två trygghetsskapande faktorer som enligt invånare kan kopplas till *Tillsammans för Vårby*. För det första åskådliggörs hur fysiska förändringar i området har minskat den upplevda sårbarheten och för det andra hur mänskliga möten mellan deltagare och boende bryter anonymiteten över generationsgränserna. En central utgångspunkt är att all trygghet är att betrakta som *upplevd* trygghet; det är vad människor upplever som verkligt som får verkliga konsekvenser för hur de organiserar sina dagliga aktiviteter. Följaktligen är det också väsentligt att initialt understryka att de allra flesta informanterna inte upplever Vårby som en otrygg plats att växa upp och bo på. Under fältarbetet utkristalliseras en trygghetsbild som i mångt och mycket är spatial och situationellt betingad; i synnerhet är *vissa platser* under *vissa tider* på dygnet och *delar av året* förenade med en upplevd sårbarhet, som kan kopplas till en oro att utsättas för brott särskilt bland kvinnor och äldre orsbor.

"Ravinen" är exempel på den stora tillgången på grönområden i Vårby.

6.1 Förändringar i den fysiska miljön

I Vårby återfinns många referenser till platsens historiska betydelse.²³ Mitt i Vårby gård kan man fortfarande ana återstoden av Vårbybäcken, som torrlades i modern tid för att åstadkomma en landskapsanpassad dragning inför att området skulle bli bostadssamhälle. Denna är bevarad som en dalgång som invånarna benämner ”ravinen”. Bebyggelsen i området ramas allt vartefter våren gör entré in av en prunkande växtlighet. Naturens roll i bostadsområdet förefaller emellertid stundtals som dubbeltydig i relation till de boendes (o)trygghet. Detta utgör ett återkommande tema som de boende tar upp till diskussion under utvärderingens fältarbete. ”Ravinen” framträder under fältarbetet som en särskilt betydelsebärande plats. Som framgår av bilden ovan slingrar sig denna, om sommaren lummiga, sänka genom landskapet. Platsen hade länge karaktären av en tät och snårig skogsdunge, med bristande insyn från alla kanter. Att gå igenom dalgången har många boende tidigare förknippat med stor otrygghet. Det gäller i synnerhet boende på Krongårdsvägen, som passerar platsen på väg till och från tunnelbanan. Bland de berörda finns makarna George och Marisol, som nedan berättar att den platsbundna tryggheten ökat till följd av att ungdomarna varje sommar sedan projektstarten glesat ur och rensat sly i ”ravinen”. Under intervjun påtalar de dessutom flera andra positiva resultat av *Tillsammans för Vårby*, som minskad skadegörelse och en ökad trivsel kring offentliga mötesplatser i bostadsområdet.

George: Men det dom har gjort är ju en trygghetsfaktor i sig... Jobbet, i och med att dom fått så stor uppslutning [bland ortens ungdomar, förf. anm.]... Så minskat klotter, minskad förstörelse.

Adam: Mm... Men, men... Ehm, om vi tar det lite sakta... *Hur* skulle ni säga då att det har bidragit till ett minskat klotter?

Marisol: Ehm, nämen just att det är ungdomarna som får engagera sig själva, alltså på eget bevåg... Det är ju ungdomarna själva som varit med och gjort det, allt jobb... Och dom går ju på sina kompisar sedan och visar stolt att ”Titta vad jag har gjort!” och då går ju inte kompisarna dit och börjar klottra...

George: *Avbryter* Nämen precis, det är ju... Att dra med ungdomar som bor här i arbetet... För man har ju byggt upp såna här odlingslådor borta vid bollplanerna, så att man har en mycket bra utemiljö... Plötsligt! För den där platsen såg ju mer eller mindre tidigare ut som ett slumområde, innan då ungdomarna gick in i området... Så mycket av det här kring ravinen, kring skolgården, kring bollplanerna och allting har ju att göra med att ungdomarna röjt... Så det är ju helt deras förtjänst... Och det blir ju en tryggare känsla i och med att det blir öppnare.

²³ I historisk belysning har den geografiska placeringen invid Mälaren haft stor strategisk betydelse i skyddet av handelsplatsen Birka, som anlades i slutet av 700-talet och som beboddes till slutet av 900-talet. I omgivningarna kring Vårby finns omfattande fornlämningar och spår av bebyggelse sedan stenåldern. Den ursprungliga boplaten gynnades av tillgången på färskvatten från Vårbybäcken med sitt utlopp i Mälaren.

Sebastian: [...] För tre år sedan så började dom [sommarjobbarna, förf. anm.] med ”ravinen”... Att röja ena sidan [från sly, förf. anm.]... Och nu är de klara längs andra sidan... Det har tagit tre år liksom att köra ravinen [...] Alltså, när man väl stod där och arbetade så tänkte man inte på det... Men man har hört folk, framförallt pensionärer som känner sig trygga på kvällarna... Dom vågade inte gå runt där förut [...] Så nu när du står på andra sidan [ravinen, förf. anm.] så kan du se över till andra sidan... Så behöver du inte vara rädd om... Att du kanske får den här tanken om att ”det kanske står någon runt hörnet och gömmer sig”.

Elodie: Ja, för när det gäller ravinen så [...] var det ganska läskigt att gå igenom där... För man kanske istället skulle vilja ta en annan väg [...] När vi klippte ner alla dom här träden, då kom dom som bodde där och sa att ”Det här ni gör i ravinen är jättebra!”... För att dom brukar säga att ”Nu kan man gå här, nu kan man ta den här vägen hem på natten!”... Och då kände dom sig trygga [...] Dom brukade säga ”Jättebra jobbat!”... Så efter att vi gjort klart ravinen så kände man sig verkligen stolt!

De boende i Vårby gård återkommer ständigt till att ”ravinen” är den plats i området som genomgått den i särklass största förändringen, till följd av *Tillsammans för Vårby*. Som gruppledaren Sebastian berättar ovan, har deltagarna arbetat tre somrar i rad för att röja undan överväldigande växtlighet som tidigare skymde dalgången. Likt sommarjobbaren Elodie ovan påtalar många tidigare deltagare och Vårbybor ett behjärtansvärt resultat. Idag upplever informanterna att de har överblick över eventuella fysiska möten när de passerar, vilket skapar förutsebarhet. Följaktligen råder stor enighet om att ungdomarnas arbetsinsats dels eliminerat (den föreställda) tillfällesstrukturen för brott, och därigenom den upplevda sårbarheten, dels ökat trivseln genom att göra platsen mer fysiskt tillgänglig och ”återknutit” den till dess historiska sammanhang (en flodbädd). Det senare medverkar till att platsen uppfattas som en mer ”naturlig” än främmande variation i terrängen.

6.2 Betydelsen av fysiska mötesplatser och möten i sig

Ett andra återkommande tema under materialinsamlingen är att projektet bidragit till att anlägga en rad fysiska mötesplatser i området, som blivit väldigt uppskattade av de boende. Informanterna berättar om grillplatser och upprustningar i anslutning till Vårby strand, för vilka de riktar sin tacksamhet till ungdomarna. Det unisona utlåtandet är att attraktiva fysiska mötesplatser ger förutsättningar för rogivande fysiska möten. Relevant i sammanhanget är den koppling som invånarna ofta gör mellan gemenskap och trygghet. Bestående fysiska uppgraderingar av platsen, till följd

av att områdets egna ungdomar ansträngt sig, visar på hur projektet lyckats integrera fysiska och sociala investeringar. Att deras betydelse för trygghetsbilden inte skall underskattas blir påtagligt i följande samtal med makarna Leif och Anita och deras granne Kerstin.

Adam: Mm, så i och med det då... Då skulle ni bara säga att ni har positiva erfarenheter av dom... När ni träffat dom ungdomar som har varit med i *Tillsammans för Vårby*?

Leif: Men absolut, med all rätt... För jag måste ju också säga att bland dom ungdomar jag träffat... Där har jag ju mött en stor glädje och stolthet över att få vara med och gör en insats för sitt bostadsområde.

Kerstin: Japp! Och där har du ju just ett jättebra sätt, som gör att du kan bygga vidare och som gör att du slipper alla dom här andra, framtida negativa bitarna.

Anita: Ja, jag är övertygad om att det ger positiva ringar på vattnet... För när det gäller dom ungdomar som man gärna vill hålla lite koll på här i Vårby gård.

Kerstin: Alltså, det är ju dom här ungarna på sommaren... Om inte dom har nånting varje dag som sysselsätter dom, då är det ju så här att "Då klottrar vi, då bryter vi sönder och då förstör vi!"

I mina möten med Vårbyborna beskrivs ungdomarna i projektet, i sina färgglada tröjor och kepsar, som synliga och uppskattade aktörer i området under sommarperioden. Som argumenterades för i det föregående avsnitten är *Tillsammans för Vårby* en väletablerad verksamhet och rent av en institutionaliserad del av lokalsamhället. Det finns ytterligare belägg för detta just i relation till trygghetsbilden. Både boende och tidigare års deltagare beskriver hur arbetsuppgifternas uppbyggliga natur bildar positivt laddade kontaktytor, som varit grogrund för informellt utbyte över generationsgränserna. Det har succesivt luckrat upp anonymiteten mellan grupper och nyanserat förutfattade meningar dem emellan. Det följande samtalet med makarna Olga och Helge, som bott i Vårby sedan 1976, illustrerar de associerade trygghetsskapande effekterna.

Olga: Ja, för när man är ute och rör sig nu... Och då alltså inte bara så här på sommaren... Så känner man ju igenom dom här ungdomarna... Och oftast så har jag redan tidigare träffat dom som är arbetsledare, så det blir ju så här att man står och pratar med dom när man springer på dom... Och med tiden så lär man sig ju känna dom här ungdomarna också va... Ja, för man ser dom ju på dom på ett annat sätt... För tidigare gick man ju bara runt, förbi och undrade vilka dom var för några när man mötte dom.

Helge: Mm... För det handlar ju om att bli trygg i sin närmiljö... Att om jag vet hur det här området är och om jag vet och känner igen vilka som rör sig här, nämen då är jag ju också lite tryggare.

Ett återkommande tema under fältarbetets gång är att Vårbyungdomar historiskt dragits med ett dåligt rykte. Det handlar i synnerhet om en bristande tilltro till gruppens förmåga att företa sig konstruktiva saker (en attityd som informanterna förknippar med områdets äldre generation, födda 1945 eller tidigare). När de var yngre fick projektdeltagarna ofta höra att ”ungdomar bara hänger i centrum” där de upplevs begränsa äldre människors livsutrymme och sålunda trygghet. Informanterna gör ingen hemlighet av att centrum alltid varit en viktig mötesplats för områdets unga och de är heller inte oförstående till omgivningens reaktioner. Tvärtom tar många kritiskt ställning både för och emot den kollektiva (ungdoms)kulturen i Vårby. De är emellertid noga med att betona att ansamlingen i centrum inte är ett tecken på oföretagsamhet. Istället beskrivs det som ett umgängesmönster underblåst av resurssvaghet, trångboddhet, sökande efter självständighet och en frånvaro av ordnade mötesplatser efter att fritidsgården stängts för kvällen. Trygghetsbilden i Vårby är således mångbottnad.

Mot denna bakgrund är ett beaktansvärt resultat att projektungdomarna, från att betraktats som ”ett homogent kollektiv” vars gängse umgängesmönster uppfattas som ”dagdrivande”, har trätt fram som ambassadörer för projektets målbild. ”Kollektivet” blir därmed positivt värdeladdat. Sommarens aktiviteter föranleder i regel samspråk med konstruktiv utgångspunkt, som inneburit att deltagarna i projektet har trätt fram som ”individer” med egna värderingar, erfarenheter och ambitioner. Bland de boende har det bidragit med en tillförsikt om att det finns ansvarstagande ungdomar i området, varpå de enskilda deltagarna erfarit ett ökat förtroende både för dem själva och för projektets målgrupp. De boende betonar vikten av att medverkan bygger på frivillighet; att aktivt ta chansen att söka innebär att man i förlängningen kan få deltagare vars inre drivkrafter tas tillvara och utvecklas i kontakt med de boende. De vuxnas förväntningar på ungdomar påverkar i hög grad deras beteende. Målgruppens (ny)förvärvade förtroende skulle i förlängningen kunna innebära en högre fallhöjd för normavvikelse. Att vara igenkänd i grannskapet till följd av sin arbetsinsats i projektet både ökar den sociala kontrollen och kostnaden för normbrott; avträdelse riskerar att leda till dåligt rykte och blir därmed ett incitament för konformt beteende. Detta skulle kunna vara ett argument för mer direkta brottsförebyggande effekter än vad som hittills kunnat beläggas.

Resultaten i detta avsnitt tolkas som att det är de boendes upplevda ökade *tillit*, snarare än deras (mer perifera) ökade *trivsel* i utemiljön, som ligger bakom den ökade *tryggheten* som många av dem beskriver i relation till de ungdomar som medverkat i projektet. Tillit och i förlängningen trygghet skulle kunna tolkas som en förutsättning

för trivsel i sitt bostadsområde. När obekanta ansikten blir bekanta uppstår möten i det offentliga rummet, som har potential att överbrygga mellan olika grupper och har betydelse för känslan av delaktighet i större sammanhang.²⁴ Förhållandet kan också innebära att möten frammanar känslan av att en större mängd personer vet att du hör hemma där, vilket får dig att känna dig trygg. Samtidigt ska betonas att tillit mellan parterna är en absolut förutsättning för att en mer yttlig igenkännandekontakt ska fördjupas.

²⁴ Granovetter, M. (1973): "The Strength of Weak ties". *American Journal of Sociology*, Vol 78, Issue 6.

7. Sammanfattning

Utvärderingen konstaterar att det bärande elementet i *Tillsammans för Vårby* är att områdets unga generation, genom sin medverkan, får chansen att spegla sig i en miljö de kan känna sig stolta över. Genom att ungdomarna får chansen att visa vad de handgripligen kan åstadkomma till gagn för alla Vårbybor ökar deras självkänsla och stolthet över sitt bostadsområde. De utvecklar succesivt positiva förhållningsätt till arbete i betydelsen av en såväl individuell som kollektiv arbetsinsats. Den huvudsakliga framgångsfaktorn är att prestationen bygger på frivillig delaktighet i en strävan mot en gemensam målbild. Därigenom blir samhörighet med andra Vårbyungdomar deltagarnas huvudsakliga incitament. I förlängningen blir arbetets handgripliga resultat en chans att öka områdets status; ungdomarna får självrefererande och konstruktiva exempel på Vårbys tillgångar och resurser och därigenom motbilder till onyanserade representationer att deras bostadsområde. Följaktligen har projektet bidragit med följande:

- 1) Att de medverkande ungdomarna får erfarenheter av och införlivar insikter om de ansträngningar som krävs för att förvalta bostadsområdets delade utemiljö, vilket föranleder ett ökat områdesansvar med förebyggande effekter på attityder till nedskräpning och skadegörelse.
- 2) Att lokala ungdomar får chansen, förutsättningarna och tilltron till att samarbeta i upprustningen och uppkomsten av publikt uppskattade mötesplatser förbättrar umgängesklimatet mellan dem respektive deras kamratkollektiv, vilket ökar den upplevda samhörigheten över generationsgränserna.
- 3) Uppskattade arbetsinsatser som minskar den upplevda sårbarheten i utemiljön och vars utåtriktade karaktär ökar familjariteten mellan deltagarna och invånarna, vilket föranleder en ökad sammanhållning mellan boende. Dessa resultat upplevs i förlängningen medföra trygghetsskapande effekter på individ- och gruppnivå.

Mot denna bakgrund har alla de Vårbybor som bidragit till rapporten genomgående positiva erfarenheter av projektet och framhåller som det betydelsefullt att deras område får en positiv exponering tack vare *Tillsammans för Vårby*. Satsningen utgör ett för Huddinge kommun betydelsefullt och tålmodigt arbete med att stärka förutsättningarna hos Vårbys unga generation på deras väg mot ett ansvarstagande vuxenliv. Styr- och projektgruppen har sedan starten bedrivit ett systematiskt, lyhört och mångfacetterat arbetssätt, som utvecklats med nya arbetsuppgifter och sidoaktörer under resans gång.

8. Avslutande kommentarer

Utvärderingens resultat utgör alla var för sig en positiv motsägelse till de fördomar och onyanserade mediala skildringar av Vårby som informanterna förmedlar under fältarbetets gång. De medverkande förmedlar en påfallande positiv anknytning till Vårby, till skillnad från misströstan över att bli förknippade med sitt bostadsområde. I deras berättelser återfinns många motbilder som syftar till att ”göra upp” med dominerande representationer av ”den mångkulturella förorten”. I utvärderingen återfinns resultat som indikerar att *Tillsammans för Vårby* bidrar till att minska glappet mellan å ena sidan deltagarnas platsbundna identiteter och å andra sidan externa negativa områdesdiskurser. Det skulle kunna tolkas som att erfarenheter från projektet kan användas för att neutralisera ”förortens” negativa konnotationer till förmån för en områdesidentitet på självvalda premisser; ”orten” normaliseras och blir ett bostadsområde likställt med det omgivande samhället. En mer teoretisk tolkning är att de medverkande ungdomarna skapar *socialt kapital* dvs. gemensamma erfarenheter, värderingar och resurser, som i sin tur kan överbryggas till att bli legitima i sociala nätverk i det omgivande civilsamhället.²⁵ I sammanhanget visar nordisk sociologisk forskning om stadsdelsutveckling att lokala arbetstillfällen inte ökar sysselsättningen i ett område på lång sikt. Däremot tycks förändringar som tillför socialt kapital göra det.²⁶ Sammanfattningsvis skulle en del av resultaten kunna betraktas som strategier för ”empowerment”, med vilken ungdomarna kan luckra upp ”utanförskapets statistiska logik” och skapa ett socialt kapital med överbryggande möjligheter. Detta kan tolkas som att projektet har potential att öka deltagarnas ”ägandeskap” i såväl lokalsamhället som i det omgivande civilsamhället.²⁷

Ovanstående resonemang tangerar en av de absolut största utmaningarna med *Tillsammans för Vårby*; hur säkrar man att de framåtsträvande och ansvarstagande deltagarna, som av områdets yngre betraktas som goda förebilder och således kan bli ”områdets sociala kitt”, stannar kvar i bostadsområdet (även om de börjar arbeta på annan ort) och har en fortsatt positiv effekt på utvecklingen av det sociala kapitalet? I projektets styrgrupp återfinns ett möjligt svar. En potential är att de medverkande fastighetsägarna inrättar en stipendieutbildning, i form av en praktikplats på bolagen

²⁵ Putnam (2006:22-23) skiljer på *sammanbindande socialt kapital* och *överbryggande socialt kapital*. Det sammanbindande sociala kapitalet kännetecknar homogena grupper med en stark sammanhållning. Det överbryggande sociala kapitalet utmärker mer heterogena grupper. Banden mellan individerna må vara svagare, men å andra sidan öppnar dessa band möjligheter för individen att lära känna andra individer med annan bakgrund och andra kunskaper. Ungdomar saknar i större utsträckning än vuxna kontakter som kan leda in på arbetsmarknaden och därför kommer nätverk, relationer och tillit att få mycket större betydelse när vi ska förstå varför ungdomar har en högre tröskel in på arbetsmarknaden.

²⁶ Christensen, G. (2013): *Indsatser i udsatte boligområder – Hvad virker, hvorfor og hvordan?*

²⁷ Begreppet *ägandeskap* kan jämföras med graden av en individs anknytning till det konventionella samhället. Hur mycket denne har investerat i en konventionell livsstil (arbete, utbildning osv) är en stark indikator på det upplevda ansvaret för sin närmiljö och huruvida individen införlivat en moralisk övertygelse om värdet av att följa samhällets lagar och regler.

under studietiden i kombination med lägenhet i området, med avsikt att rekrytera drivna ungdomar från projektet. Det kan nämnas i förbigående att samtliga 26 projektinformanter för närvarande jobbar och/eller studerar. Bland dem är dock erfarenheterna skiftande; några har fått anställning som en direkt följd av deras medverkan i projektet, andra har projektet på sitt CV, men aldrig använt det som en referens (utan lyckats få jobb ändå) och en tredje grupp har inte medverkan på sitt CV, men har säkrat jobb i alla fall. För närvarande kan konstateras att de resurser som investeras i *Tillsammans för Vårby* resulterat i jobb för några av informanterna på sikt, även i de fall då medverkan inte skapat *direkt* sysselsättning.

Som kommer att utvecklas i trygghetsundersökningen i rapportens avslutande del är det uppenbart att trygghetsbilden i Vårby har strukturella bottnar; sociala (t.ex. graden av informell social kontroll, yngre respektive äldre människors umgängesmönster och rutinaktiviteter), ekonomiska (t.ex. andelen förvärvsarbete och deras försörjningsförmåga), politiska (konkurrerande verklighetsbeskrivningar, ekonomiska prioriteringar, de boendes upplevda deltagande i samhällsbyggandet), historiska (t.ex. miljonprogramsförortens framväxt och utvecklingen av dess befolkningssammansättning), transnationella (t.ex. migration och etablering) och arkitektoniska (utformningen av den fysiska boende- och utemiljön samt underhållet av den samma). Alla dessa aspekter formar de rutinaktiviteter som utgör vardagslivet i Vårby. Ur ett sådant perspektiv bör *Tillsammans för Vårby* betraktas som en del av ett större batteri av åtgärder för att stärka det lokala civilsamhället. Det finns således ingen "quick fix" på trygghetssituationen i Vårby. Därför är det av yttersta vikt att insatser blir kontinuerliga, tillåts löpa jämsides och inte minst – tillåts samverka.

Del 4: Trygghetsundersökning

I samband med planeringen av utvärderingen av *Tillsammans för Vårby* beställde uppdragsgivaren en kvalitativ undersökning av Vårbybornas upplevda trygghet. Denna rapportens avslutande del behandlar hur invånarna beskriver trygghetsbilden i området och vad trygghet i boendemiljön innebär för dem. Avsnittet inleds med en fördjupning av den lägesbild som presenterades i rapportens första del. Det innebär att svarsunderlagen från och slutsatserna av tidigare års trygghetsmätningar, analyseras och problematiseras. Därefter studeras invånarnas trygghetsupplevelse med en etnografisk ansats. Följaktligen är undersökningens analytiska utgångspunkt att resultaten formas utifrån informanternas subjektiva verklighet; den ”livsvärld” som skapas av livsstilsfaktorer och rutinaktiviteter. De omständigheter som uppfattas som verkliga blir en verklighet sett till konsekvenserna. Därmed är all trygghet just *upplevd* trygghet.

1. Lägesbild

Under det senaste decenniet har berörda förvaltningar vid Huddinge kommun dokumenterat att Vårby präglats av en hög arbetslöshet, en stor in- och utflyttning, låg status – och i synnerhet låga skattningar av lokalinvånarnas upplevda trygghet. Under år 2014 sammanställde kommun och polis en lägesbild över kommundelen. Denna baserades dels på officiell brottsstatistik, dels på enkätundersökningar i form av en baslinjemätning från Polismyndigheten år 2006 respektive uppföljningar genomförda av stiftelsen *Tryggare Sverige* år 2012 och 2014. Eftersom frågebatteriet vid samtliga tre tillfällen varit identiskt möjliggörs en jämförelse över tid.²⁸

1.1 Kriminalstatistik

Antalet polisanmälda brott i Vårby har i genomsnitt motsvarat 19 500 aktualiseringar per 100 000 invånare mellan åren 2000 och 2012, vilket är iögonfallande högt i nationell belysning då riksgenomsnittet under samma period var 12 900 brott.²⁹ Från och med år 2013 visar kriminalstatistiken dock på en viss reducering av utsatthet för

²⁸ Urvalsramen bestod av kommuninvånare i åldern 18 till 84 år och urvalsomfattningen motsvarade 600 respondenter i vardera sju stycken kommundelar i Huddinge (inkl. Vårby). Den genomsnittliga svarsfrekvensen i mätningarna var 45 procent (motsvarande 34 procent i Vårby). Samma frågeformulär har använts av Polismyndigheten, kommuner och andra aktörer i över 200 kommuner på nära 1 000 geografiska områden alltsedan år 1997, varpå dess validitet får bedömas som hög.

²⁹ År 2010 granskade Brottsförebyggande rådet hur många brott som polisanmäls i 38 särskilt utsatta stadsdelar/kommundelar och bostadsområden i Sverige (per 100 000 invånare). I fallande placering återfinns Vårby på en sjätteplats; (1) Centrum & Öster, Landskrona kommun 36 110, (2) Skärholmen, Stockholms kommun 33 109, (3) Södra Innerstan, Malmö kommun 31 084, (4) Rinkeby, Stockholms kommun 20 830, (5) Rågsved Stockholms kommun 20 250, (6) Vårby, Huddinge kommun 19 598.

mängdbrott (misshandel utomhus, stölder, skadegörelse etc.) i Vårby, en nedgång som är säkerställd om än fortfarande för färsk för att konstatera (ett eventuellt) trendbrott i utvecklingen.³⁰ En inte oansenlig del av de anmälda brotten i området är narkotikabrott. Utvecklingen i denna kategori samvarierar i allt väsentligt med polisens spanings- och gripandeverksamhet då risken för upptäckt till betydande del avgörs av deras aktiviteter; ökad polisen närvaro tenderar att ge fler registrerade narkotikabrott, men minskar samtidigt andelen övriga upptäckta mängdbrott.

1.2 Trygghetsmätningar

Av de tre tidigare enkätundersökningarna framgår att Vårby tillhör en av ett fåtal kommunalar i Sverige där otryggheten är så stor att de boende upplever att det påverkar deras livskvalité. I nationell jämförelse uppvisar mätningens trygghetsindex ett av de högsta uppmätta värdena över tid. De största trygghetsutmaningarna består i en omfattande nedskräpning och skadegörelse i den offentliga utemiljön, ordningsstörningar (buskörning med mopeder i trånga bostadspassager etc.) och trafikproblem (fortkörande bilar och brott mot andra trafikregler etc.) samt en betydande oro för att bli överfallen/misshandlad utomhus efter mörkrets inbrott. Till följd av det senare uppger en betydande andel av respondenterna att de ofta avstår från att nyttja kollektivtrafiken (tunnelbana och buss) efter skymning. Otryggheten i utemiljön bedöms till betydande del bero på stökiga ungdomsgång som samlas kring centrumbyggnaden och tunnelbanan kvälls- och nattetid samt social oro kring bostäder för personer med missbruksproblem.

Av enkätsvaren framgår att utsattheten för mängdbrott är låg i Huddinge kommun ur ett riksperspektiv. Däremot föreligger stora skillnader mellan kommunalerna, där respondenterna i Vårby i alla mätningar det senaste decenniet uppger sig mer utsatta för brott *även* utifrån en nationell måttstock.³¹ Av undersökningarna åren 2012 och 2014 framkommer samma bild; i Vårby uppger omkring 35 procent av de svarande att de blivit utsatta för (mängd)brott vid ett eller flera tillfällen under de senaste 12 månaderna, medan motsvarande siffra är 19-30 procent av respondenterna i kommunens övriga bostadsområden.³² Däremot kan en nedgång i utsattheten konstateras i samtliga områden inklusive Vårby sedan baslinjemätningen år 2006,

³⁰ Utvecklingen av polisanmäld (av civilsamhället anmäld eller av polisen registrerad) brottslighet bör alltid tolkas med försiktighet eftersom den i regel är förknippad med ett (mer eller mindre ansenligt) mörkertal.

³¹ Resultatet kan jämföras med svaren i BRÅ:s Nationella Trygghetsundersökningen (NTU) som indikerar på att utsatthet för brott är vanligare bland invånare i de flesta miljonprogramsområden (LUA- och Urban15-områden) än bland befolkningen i stort. Utsatthetsnivån i dessa områden är också högre jämfört med kommungenomsnittet och länsgenomsnittet.

³² Övriga bostadsområden och associerade respondenters utsatthet för brott under de senaste 12 månaderna (år 2014); Flemingsberg 30 %, Segeltorp 24%, Sjödal/Fullersta 19%, Skogås 26%, Stuvsta/Snättringe 19%, Trångsund 20%.

vilket överensstämmer med en trend på riksnivå avseende en större reducering av mängdbrott från 2000-talets mitt. Samtidigt skall en reservation utfärdas för Vårbybornas benägenhet att anmäla brott, som förefaller ligga under riksgenomsnittet. Därmed kan reduceringen av utsatthet för mängdbrott, som påvisats i både kriminalstatistik och trygghetsmätningar, likväl bero på förändringar i anmälningsbenägenheten. I svarsunderlaget från *Tryggare Sverige* finns nämligen vissa indikationer på att den *upprepade utsattheten* är större i Vårby än i andra kommundelar och att de respondenter som tillhör de frekvent drabbade också är mindre benägna att anmäla återkommande utsatthet. Följaktligen är slutsatsen av analysen av lägesbilden att det inte, utöver minskningen av polisanmälda och självdeklarerade mängdbrott, skett några omvälvande förbättringar av trygghetssituationen i Vårby sedan år 2006.

1.3 Lägesbilden dekonstrueras

Inför utvärderingen av *Tillsammans för Vårby* diskuterade uppdragsgivaren och uppdragstagaren möjligheten att genomföra en upprepade kvantitativ trygghetsmätning under år 2016. Kommunens önskemål var att försöka uppskatta eventuella förändringar i trygghetsbilden efter tre år med projektet. Följaktligen rekognoserade utvärderaren representativiteten i svarsunderlag från mätningarna år 2006, 2012 och 2014. Vid en första granskning upptäcktes inget utöver det vanliga. Tvärtom bekräftades flera av trygghetsforskningens mantran, såsom karakteristiska skillnader mellan kvinnors och mäns upplevda trygghet till kvinnornas nackdel. Könsskillnaderna är särskilt iögonfallande i fyra avseenden; (1) rädsla för att behöva möta/konfronteras med specifika personer i bostadsområdet, (2) kvinnliga respondenter uppger i högre grad än manliga att de avstått från gå ut ensamma sent på kvällen utomhus i sitt bostadsområde associerad med (3) en större oro för överfall/misshandel samt (4) omfattande problem med ofredanden gentemot kvinnor, även om både kvinnliga och manliga respondenter här gör samma bedömning.

Lägesbilden blir mer nyanserad när den ställs jämte resultaten från Huddinges övriga kommundelar. I samtliga bostadsområden i kommunen föreligger skillnader mellan mäns och kvinnors trygghet. Det förefaller emellertid som om storleken på könsskillnaderna avtar om ett område generellt har större problem. I Vårby, där de boendes bedömning av trygghetssituationen är mycket problematisk, är skillnaderna således mindre markerade än i övriga kommundelar. Dessutom är bedömningen av olika problemtyper förvånansvärt lika mellan olika åldersgrupper (18-24 år, 25-64 år och 65 år eller äldre), samtidigt som det finns två påtagliga skillnader. För det första är unga vuxna 18-24 år överlag de mest utsatta för hot om våld, fysiskt våld och förefaller mer observanta på personer som bråkar och slåss. För de andra uppger hela

20 procent av de unga respondenterna att de är rädda för specifika personer i Vårby, vilket skall jämföra med tio procent bland 25-64 åringarna och endast fyra procent av de äldre. Dessa två resultat förklaras troligtvis i betydande utsträckning av de ungas livsstilsmönster och associerade tillfällesstrukturer; med ökande ålder följer fler traditionella åtaganden (försörjningsplikt, utbildning, hem etc.), vilket ger upphov till nya rutinaktiviteter (arbets- och familjelivets dygnsrytm etc.) som minskar sannolikheten för att hamna i konfliktfyllda situationer.

1.4 Hur tillförlitligt är underlaget?

Vid bedömningen av enkätunderlagets kvalité uppdagades att svarsfrekvensen bland respondenter i Vårby motsvarat 34 procent i genomsnitt vid de tre tidigare mättillfällena. Svartsbortfallet får bedömas som förhållandevis högt, såväl i kommunal som nationell belysning. Situationen är välkänd av ansvariga kommuntjänstemän och lokalpolitiker och ett hinder för att åstadkomma en adekvat lägesbild av sammanhängande fenomen och bemöta dem med ändamålsenliga åtgärder. Följaktligen är knäckfrågan om bortfallet på genomsnittliga 66 procent under årens lopp påverkar den lokala trygghetsbilden så att den ser annorlunda ut?

Väsentligt för tillförlitligheten i en trygghetsundersökning av det aktuella slaget är att respondenterna sonderats ut slumpmässigt bland de boende i ett givet område. I normalfallet är bortfallet ungefär 30-50 procent om kommuner och/eller Polismyndigheten står som avsändare. I Huddinge kommun var svarsfrekvensen vid de tre tidigare mätningarna i genomsnitt 45 procent, vilket motsvarar riksgenomsnittet. En direkt effekt av bortfallet är givetvis att urvalet blir mindre. Mindre urvalsstorlek leder till större slumpmässig osäkerhet. Den största komplikationen med bortfallet är dock att slumpen delvis sätts ur spel. Bortfallet gör att gruppen av boende inte blir något rent slumpmässigt val. Bortfallet är en effekt av *olika* personers benägenhet att svara eller inte svara på enkäten. Därmed är urvalet i undersökningen inte längre slumpmässigt.

Följaktligen är svaret på frågan om bortfallets konsekvenser att den lokala trygghetsbilden är missvisande *endast* om den tysta majoriteten i Vårby skulle hysa en helt annan uppfattning än de som svarat. Ett primitivt antagande är att de icke-svarande är av samma uppfattning som de som svarat, åtminstone tills motsatsen är bevisad. Av vad som hittills framkommit finns inga källor som visar att bortfallet *de facto* skulle svarat helt annorlunda. Under utvärderingens fältarbete framkommer emellertid flera indikationer på att trygghetsfrågan engagerar en väl avgränsad och homogen grupp av Vårbyborna. De informanter som självmant adresserar otrygghet som ett problem, varav några är engagerade i det lokala trygghetsnätverket, är uteslutande äldre och nästintill alla saknar migrationsbakgrund. Denna skara är således

inte representativ för den demografiska strukturen i området. Mot denna bakgrund finns skäl att undersöka vad (o)trygghet *kan* innebära för Vårbyborna och huruvida de beskriver sitt bostadsområde som (o)tryggt i generella drag eller om det föreligger skillnader mellan olika grupper.

2. Resultat

Från februari till maj år 2016 bedrev jag ett etnografiskt fältarbete i syfte att kartlägga trygghetsituationen i Vårby. Det bör betonas att resultaten av materialinsamlingen inte är förutsättningslösa, utan att ett empiriskt fokus på trygghetsfrågor får konsekvenser för ortsinvånarnas svar. Följaktligen styrker informanternas berättelser i flera avseenden de huvudsakliga trenderna i kriminalstatistiken och resultaten av tidigare enkätundersökningar. Att den ursprungliga lägesbilden kan bekräftas genom flera av varandra oberoende källor gör att dess problemområden kan beskrivas som *realiteter*. Samtidigt är det vad människor upplever som verkligt som får konsekvenser för hur de organiserar sina dagliga aktiviteter, oberoende av en (okänd) statistisk sannolikhet att råka ut för obehag. Därför är det väsentligt att understryka att de allra flesta informanterna inte upplever Vårby som en otrygg plats att växa upp och bo på. Det skall visa sig att realiteterna i trygghetsbilden inte är skrivna i sten och definierar alla informanternas dagliga förhållanden.

2.1 Riktade frågor: Lägesbilden bekräftas

När jag talar med Vårbyborna *specifikt* om vad som vållar otrygghet i området är följande sju omständigheter vanligast förekommande (i fallande ordning); (1) en narkotikahandel som förefaller ske så gott som öppet på gemensamhetsytor såsom i anslutning till tunnelbanestationen och torget i centrum eller mer avskilt på olika parkeringsplatser, (2) så kallade ”ungdomsgång” av unga män (17-24 år) vars umgängesmönster (att ”hänga” i klungor i anslutning till tunnelbanan eller centrum) upplevs kringräddande förbipasserandes livsutrymme, (3) hänsynslös körning med trimmade mopeder och crossmotorcyklar på gångvägar och över gräsytor, (4) kringresande EU-migranter som upplevs ockupera offentliga ytor (torg och parkbänkar) tigger, uppträder hotfullt och ibland alkoholpåverkat, (5) minderåriga eller tonåringar (företrädesvis pojkar eller ynglingar) som ”hängar” i centrumbyggnaden, (6) en otrygghet som begränsar unga kvinnors livsutrymme till följd av en rädsla att utsättas för ett *könsspecifikt* våld; det sexualiserade våldet där gärningspersonen i regel befaras vara en någorlunda jämnårig man samt (7) berusnings- och ordningsproblem utanför puben i centrum.

Väsentligt i sammanhanget är att narkotikahandeln och fortkörningarna beskrivs som tätt sammanflätade, eftersom mopederna förmodas användas för att frakta narkotika. Det rör sig i regel om unga män, som i princip alltid kör utan hjälm och ofta flera på en moped. Informanterna anser att "vansinneskörningarna" skrämmar vettet ur barnfamiljer och äldre människor, vilka bedömer risken för allvarliga olyckor som ständigt överhängande. Vad puben beträffar kommer många klagomål från de boende som bor i fastigheterna närmast centrum. De berörda understryker emellertid att det inte är krogägarna som ska lastas för ordningsproblemen, som är koncentrerade till sena kvällar och nätter. Bråk och uppståndelse påstås inte vara en konsekvens av överservering, utan uppstår då minderåriga eller redan onyktra individer försöker ta sig in trots tillsägelser. De boende är samtidigt nogga med att poängtera att det inte exklusivt är Vårbybor som upplevs vålla bekymmer, utan att kroggästerna till väsentlig del också befaras höra hemma i exempelvis Masmo och Fittja.

Agnieszka: Det är laglöst land! Jag har själv sett hur man säljer droger på öppen gata, mitt på dagen... De gör vad de vill, struntar i allt och kommer undan med det... Utan att någon eller polisen gör nåt.

Lucille: Ja... Vi har ju mycket knark [knarkhandel i området, förf. anm.]... Och polisen gör ingenting.

Adam: Nähe? Har du varit i kontakt med polisen?

Lucille: Aha ja! *Skrattar ironiskt* Ah, många gånger! För vi vet ju... Vi vet ju *var* dom [utpekade misstänkta knarklangare, förf. anm.] gömmer, vi vet *vilka* det är som langar i huset där vi bor.

Agnieszka: Men dom är kvar!

Lucille: Ja, dom är kvar! Vi hade två bilar som stod långtidsparkerade nära vår gård... Där vi såg att det kom personer, hämtade ut saker ur bilarna... Ehm, vakter som stod och tittade på... Och vi hittade ju rester av narkotika här... Och det har jag talat om för polisen.

Adam: Så ehm... Skulle du kunna gå till polisen och peka ut vilka personer och vad dom handlar med, så att säga?

Lucille: Alltså... *Eftertänksam paus* Egentligen så känns det väl ganska meningslöst... Att göra nånting... För jag tror heller inte att det är helt ofarligt... Eftersom personerna [de brottsmisstänkta, förf. anm.] bor i samma hus... Man ser dom, mer eller mindre dagligen... Och då kan dom på kläm på att... Vem det är som gör anmälningar [emot dem, förf. anm.].

Agnieszka: Ja! *Eftertänksam paus* Men annars är det trevligt *Skratt*

Adam: *Skratt* Ja, annars är det trevligt ja... Men, men... Hur påverkas ni... Av den här sortens aktiviteter... Som då tydligen förekommer... Som ni beskriver det?

Agnieszka: Mm, ja... Jag är inte trygg när jag går ut på natten, faktiskt... Inte på natten när det är mörkt!

Lucille: Näe... Då är det obehagligt asså

Adam: Men... Vad är ni rädda... Att råka ut för?

Agnieszka: Uhm, folk som kommer och bara slår eller... Det kan hända vad som helst... För några år sedan var det ju också en äldre man som blev nedslagen av ett gäng, där vi bor... Bara där vi bor... Så då kände jag mig inte trygg.

Adam: Så om vi pratar om trygghet... Vad är trygghet för er?

Lucille: *Eftertänksam paus* Nämen, du ska inte behöva känna... Du ska inte behöva kolla bakom dig när du går, utan gå i precis det tempo du själv vill... Inte behöva öka takten för att någon känns obehaglig.

Diskussionen ovan äger rum i hyresgästföreningens "Liljans" lokaler i Vårby gård. Efter ett styrelsemöte slår jag följe med två av medlemmarna, Agnieszka och Lucille, som ledsagar mig genom området. Vårt samtal åskådliggör att informanterna upplever att kriminella aktiviteter pågår parallellt med det repetitiva vardagslivet i området. Agnieszka och Lucille vittnar om både ett bristande gehör hos polisen och en rädsla för repressalier från misstänkta gärningspersoner. De anser att otrygghet innebär att få sitt livsutrymme och självbestämmande inskränkt, vilket de associerar med alltifrån ovissheten i att vistas ute nattetid till en rädsla för att utsättas för våld av främlingar. De är emellertid noga med att poängtera att de trivs i bostadsområdet; i den mån de upplever otrygghet är den kopplat till *specifika* personer, platser och tider på dygnet. Denna otrygghetens rörliga karaktär är ett återkommande tema under fältarbetet. Samtidigt går inte att ta miste på att lejonparten av informanterna förknippar frågan om (o)trygghet med en risk att utsättas för brott, ett resultat som i sig är anmärkningsvärt. Värt att beakta är dessutom att flera medverkande, likt "Liljans" ordförande Stig nedan, delar upp temat otrygghet i (1) oro, (2) rädsla, (3) riskbedömningar vid dagliga aktiviteter (en situationsbetingad riskuppfattning) och (4) olustkänslor av att utemiljön upplevs som nedgången (vandaliserad etc.), mörk (avsaknad av belysning) eller fysiskt svårtillgänglig.

Adam: Så du menar att droghandeln är inget som får dig att haja till?

Stig: Nej, men asså... Det vet ju alla, att uppe vid centrum, vid dagiset och ovanför tunnelbanan

Adam: Men så... Vad jag har hört så har ju polisen satt upp kameror för att fånga handeln i centrum på bild?

Stig: Jaha, men då är dom blinda alltså... För det sker helt öppet, alltså helt på öppen gata... Jag brukar se det sent när jag går från tunnelbanan på väg hemåt... Jag tycker bara det är så korkat... Skulle jag själv va en drog, en drugdealer så skulle jag aldrig stå att göra det öppet... För oftast står dom alltid i klungor...

Och sedan ser det ut som dom hälsar på varandra, men det gör dom inte egentligen... Då har dom en liten påse och den andre har pengar i handen

Adam: Så hur tycker du att det du ser... Din inställning... Hur tycker du den rimmar med trygghet?

Stig: Mm... Jag känner mig inte alltid trygg... Men jag skulle inte säga att jag är rädd!

Adam: Mhm, så vad menar du med känslan av trygghet?

Stig: *Eftertänksam paus* Ja, trygghet är väl att kunna gå från tunnelbanan och hem utan att känna sig typ besvärad... Eller från bussen och hem... För om det är så här lyktor och så som är trasiga, då kanske man kan bli lite så här illa till mods om man inte ser vad som är framför en... Alltså och vem man möter.

2.1.1 Polisiär frånvaro

Under fältarbetet framträder en uppfattning bland informanterna att brottsligheten i området till stor del beror på upplevda inkonsekvenser i polisens arbete; de upplevs sällan vara på plats när de behövs, utan snarare alltför närvarande och aktiva i situationer då de inte behövs. I synnerhet bland ungdomar och unga vuxna, företrädesvis killar och män, uppfattas polisens närvaro inte som typisk – förebyggande och reaktiv – brottsbekämpning utan som en kontrollerande makt demonstration, vilken gruppen anser vara nedvärderande. Inför diskussionen nedan möter jag 18-åringarna Hani och Mehdi utanför fritidsgården vid stängningen. De anser likt många informanter, i olika åldrar, att den polisiära närvaron bör öka i bostadsområdet, samtidigt som den i högre utsträckning bör verka kontaktskapande.

Hani: Men polisen... Det kommer ju bara hit när det händer något... Aldrig hit för att bara träffa... Bara snacka med ungdomarna... Men kolla här *Visar upp sin smartphone*... Huddingepolisen är ju väldigt aktiva på Fejan [Facebook, förf. anm.] För de har väl sina prioriteringar... Förstår du vad jag menar? För bygger man broar... Bygger man relationer... Så tror jag att deras jobb blir enklare, det är vad jag tror.

Mehdi: Polisen borde patrullera mer, att dom faktiskt syns till i Vårby... För nu är dom där alldeles för lite, alldeles för lite! För det finns massor olika sortens typer i Vårby gård!

I skrivande stund är områdespoliserna i Huddinge kommun ännu inte tillsatta. Avsikten är att de ska fungera som nyckelpersoner i polisens och kommunens samverkan kring ungdomar. Områdespoliserna skall vara fredade från den händelsestyrda verksamheten med uttryckningar och kontinuerligt arbeta brottsförebyggande och trygghetsskapande i närmast civilsamhället. Likt 76-åriga

Selma nedan önskar flertalet av de informanter, som associerar otrygghet med kriminalitet, att det lokala poliskontoret återigen blir bemannat.

Selma: Ja, för det blir ju så här... Och vi snackar då om *närpolisen*... Dom sitter ju numera i Flemingsberg! Eller så sitter dom på stationen i Skärholmen, som stänger nu så här klockan fyra [16:00, förf. anm.] eller vad det nu är... Och alltså, ringa 112, det kan dröja alltså ett par timmar innan det kommer nån. *Suckar*

2.1.2 Situationell otrygghet

I diskussionen nedan medverkar tre väninnor bosatta i Vårby gård och illustrerar (o)trygghetens ojämna fördelning i tid och rum. De informanter som lyfter trygghetsfrågan beskriver problemet som koncentrerat till specifika fysiska platser (t.ex. tunnelbanan, parkeringsgaraget i centrumbyggnaden, centrum kvällstid), tider på dygnet (efter mörkrets inbrott) och årstider (höst/vinter). Samtidigt som fältarbetets resultat i många avseenden bekräftar slutsatserna av tidigare års enkätundersökningar, blir trygghetsupplevelsen mer nyanserad vartefter materialinsamlingen fortgår. I synnerhet framstår upplevelsen av trygghet som påtagligt ojämnt fördelad mellan olika befolkningsgrupper i Vårby. De största ytterligheterna framkommer i fråga om ålder. Ett fåtal av de äldsta svenskfödda informanterna (födda 1945 eller tidigare) som bott i Vårby trettio år eller mer finns en föreställning om ett bostadsområde i sakta förfall, där de inte vågar besöka den lokala livsmedelsaffären eller promenera hem från tunnelbanan efter en viss tid på kvällen. Dessa röster utgör emellertid en ytterlighet under materialinsamlingen, varpå följande samtal mellan Sandrine, Angela och Gabriella valt ut för att illustrera den karakteristiska ståndpunkten.

Sandrine: Ja, alltså... Jag sitter alltid i första vagnen [på tunnelbanetåget, förf. anm.] närmast konduktören [...] För förra gången jag var på en sån här tjej-träff i stan så jag... Jag åkte taxi tillbaka [till Vårby] Så jag vet att det är taxi, det kostar... Men jag ville inte åka själv... För jag var själv, jag var utan min man.

Angela: Ja, för efter Skärholmen försvinner det mycket folk [många passagerare går av, förf. anm.]... Det är som en gräns där... Och är det få folk och kanske ungar... Unga män som betar sig lite konstigt... Stökar... Ja, jag bli otrygg... Men bara när det är mörkt då

Sandrine: Men, det är jättetrevligt att bo här... Det är därför vi stannar! Men inte på natten, inte längre... Som efter klockan tre på vintern, då känner man sig inte så trygg.

Gabriella: Alltså, mycket nere i Vårby gård... Där märker man ju verkligen kulturmötet [...] Att är det då flera ifrån en nationalitet träffas, då pratar dom sitt språk... [...] Därför blir det ju som "Nämen jag har ingen aning om vad dom

pratar om”... Och det kan uppfattas som obehagligt [...] Så det finns så mycket, som gör att man tolkar *fel* på grund av att jag är störd i min grundtrygghet.

Adam: Mm... Så vad menar du, när du pratar om grundtrygghet?

Gabriella: Ja *Eftertänksam paus* Att jag kan va absolut, hundra procentigt säker på att människor i min omgivning vill mig väl... Att jag överhuvudtaget kommer hem efter att varit ute sent på kvällen... Att jag inte behöver titta mig över axeln... Eller gå en annan väg hem sent.

De äldre informanternas uppfattningar kontrasteras av områdets ungdomar (15-21 år) som nyttjar kollektivtrafiken och deltar i det organiserade nöjeslivet (bio, pubar, restauranger osv) under kvällar och nätter i högre grad än de äldre informanterna. Trots att de borde löpa en större risk att konfronteras med obehag, hör de till de informanter som är minst otrygga utomhus efter mörkrets inbrott. Detta aktualiserar livsstilsbaserade förklaringar till trygghetsbilden; de som rör sig mycket utomhus är minst otrygga, vilket samspekar med informanternas ålder. Resultatet avslöjar samtidigt att våra dagliga förehavanden (rutinaktiviteter) sällan förser oss med perfekt, rationell information.

Lägesbeskrivningen blir än mer komplex av mellanspannet mellan de både ytterligheterna; det finns en stor grupp informanter födda uppskattningsvis år 1950-1990 som arbetar på annan ort, nyttjar kollektivtrafiken nästintill dagligen och regelbundet deltar i nöjesliv (går på bio, pub, restaurang osv, främst på annan ort) eller kommers (shopping). Anmärkningsvärt nog beskriver sig denna brokiga grupp (sett till kön, ålder, familjestruktur, födelseland osv.) som påtagligt mindre otrygga i Vårby än dem som inte arbetar, nyttjar kollektivtrafiken mer oregelbundet och sällan deltar i nöjeslivet eller kommers. Detta trots att den förstnämnda gruppen rimligtvis borde vara både mer exponerade för riskfyllda situationer *generellt* på grund av deras utåtriktade livsstil och *specifikt* för de omnämnda platserna i Vårby och dessutom efter mörkrets inbrott. De förefaller emellertid som om dessa ”utåtriktade” informanter (som regelbundet vistas utomhus i det egna bostadsområdet på väg till eller från jobbet och/eller hemmet), snarare är tryggare än dem vars livsstil är mer avgränsad.

Aurelia: [...] Fritidsgården, för dom unga... För det finns många, många barn... Och också äldre ungdomar... Som antingen är för små eller för stora för att kunna gå till fritidsgården [...] För mig är det den viktigaste grejen... För när du kommer ur, från tunnelbanan... Även om det är nio eller tio och det är mörkt på kvällen... Och du har femton ungar utanför tunnelbanan... Då känner man sig *inte* så trygg... Så skulle dom ha nånstans att gå... Ehm, så skulle dom inte bli ute... Och det är inte bra att ungar inte är upptagna, *då* kan dom göra fel.

Adam: Mm... Men det är ju... De är ju barn vi talar om, trots allt... Men du nämnde ju också äldre ungdomar... För dom är inte välkomna på fritidsgården efter att dom fyllt 20... 20 år?

Leila: Nämen ja! Och för dom finns ju absolut ingenting! Dom brukar ju hänga neråt fotbollsplanen... Men när det blir kallt och det regnar åh... Dom ska inte bara vara ute och dra runt.

Adam: Så varför är de inte bara hemma då... För jag gissar att de fortfarande bor hemma... Hos föräldrarna?

Leila: Mm, men många här är ju så faslig trångbodda... Det är många som både har många yngre och äldre syskon som fortfarande bor hemma... Så det är ju verkligen dom här unga vuxna... Alltså 25-åringarna som inte har nåt jobb, som inte har nånstans att... Ehm, bara hänga och liksom ha en social gemenskap... Då finns det inget *Indignerad suck*

En livsstilsbaserad tolkning är att äldre informanter, som ogärna vistas utomhus kvällstid, hyser en oro för något mer ospecifikt främmande. Den som ofta rör sig i bostadsområdet efter mörkrets inbrott betraktar det sannolikt som välbekant och därför också som mindre skrämmande. Rutinbetonad delaktighet i civilsamhället skulle därmed kunna vara förenad en känsla av kontroll över vardagliga situationer. Följaktligen framstår Huddinge kommuns fokus på situationella faktorer tillika åtgärder (t.ex. att bygga bort negativa tillfällesstrukturer, belysning av gångvägar, upprustning av gemensamma ytor) som en i allra högsta grad relevant strategi för att minska den upplevda sårbarheten och öka tryggheten på bred front. Sett till denna undersöknings metodologiska natur är det inte möjligt att gå bortom individuella förklaringsfaktorer och kontrollera för så kallade områdesfaktorer, såsom hur de exempelvis graden av boendesegregation påverkar trygghetsbilden (jmf. Brottsförebyggande rådet 2008:54). Likt grannarna Aurelia och Leila ovan anser emellertid flera informanter att den situationella otryggheten är en konsekvens av levnadsvillkoren i bostadsområdet; bristande försörjningsförmåga och trångboddhet formar ungdomars och unga vuxnas umgängesmönster, vilka kan upplevas begränsa övriga Vårbybors livsutrymme.

2.2 Upplevda brister och behovet av kontinuitet i trygghetsarbetet

En inte oansenlig del av informanterna hävdar att deras kommunpolitiker har en bristfällig förståelse för deras levnadsvillkor och i synnerhet för de faktorer som orsakar otrygghet i området. Orsaken till diskrepansen beskrivs som att ingen av politikerna är bosatt i Vårby. Desto fler upplever dock att ansvariga kommuntjänstemän sätter tilltro till invånarna som en resurs för förändring av trygghetssituationen. Samtidigt förekommer en del invändningar mot att företrädarna

inte varit framgångsrika i att tillhandahålla de *organisatoriska förutsättningarna* för ett kontinuerligt trygghetsarbete. Dessa informanter berättar hur en rad uppskattade satsningar (likt det tidigare trygghetsnätverket Vårbygruppen) initierats under årens lopp, men inte blivit beständiga. I intervjun nedan berättar 20-årige Leonidas om sitt tidigare engagemang i Vårbygruppen, ett numera nedlagt trygghetsnätverk av lokala ungdomar. Andemeningen i hans kritik är att både strikt förebyggande (trygghetsvandringar etc.) *och* främjande satsningar (ungdomsgården etc.) på i synnerhet ortens ungdomar måste få löpa parallellt. Detta eftersom båda strategierna mobiliserar områdets prosociala krafter och verkar trygghetsskapande.

Leonidas: [...] Dom skulle aldrig ha lagt ner Vårby-gruppen om jag säger så.

Adam: Hm, så vad... Vad var det som var så betydelsefullt med den då?

Leonidas: Nämen, det var liksom inte "drugdealers" då, som det är nu på det sättet... Det var mycket lugnare... Folk gjorde det [handlade med narkotika, förf. anm.] på andra ställen... Dom gjorde det inte ute, mitt bland folket.

Adam: Men då... Varför la man ner trygghetsvandringarna?

Leonidas: Det var så här att vi fick inga pengar... För vi finansierades ju av kommunen och fritidsgården... Men allting började med att dom ville skulle vara ideella, men det var vi ju *redan!* [...] Och det är synd, men... Sanningen med Vårby är lite så här att alla projekt som startas, förutom *Tillsammans för Vårby* nu, har lagts ned.

Adam: Hm... Vad tror du det beror på då?

Leonidas: Kommunen, pengar, fördomar! Politikerna i kommunen är ute alldeles för lite i förorten... Den enda politikern som jag verkligen bryr sig om Vårby, det är Christian Ottosson... Han har varit och *är* i Vårby och ser hur det fungerar, han vet hur det ligger till... Dom andra vet inte hur det ligger till... Dom ser inte att ungarna inte har nånting att göra på kvällarna... Dom såg inte att Vårbygruppen betydde nånting för Vårby [...] Politikerna struntar i vad vi gör i våra små områden, *tills* att det drabbar... Ja, vad ska man säga... Lagens beskyddare... Men om en enda människa dör i förorten, då säger dom att "Amen okej, det är ju en mindre... Det är ett mindre problem!"

Adam: Men alltså, det känns ju som... Vad känner du skulle behöva, liksom förändras?

Leonidas: [...] Fritidsgården finns ju redan, men man borde anställa fler resurser... Som kan bli en förebild för ungdomarna och sedan när allting har blivit bra så ska man inte ta bort den personen, utan den personen ska fortsätta och arbeta i Vårby... För det är så det blir, får man en sådan person som är en förebild... Antingen försvinner den eller så får han inte va kvar.

Adam: Så menar du då... Att tryggheten kan vara knuten till en viss person?

Leonidas: Ja, för när man ser att det växer en förebild... Så släpp den inte! Föds en förebild, så föds det flera förebilder... För har du en förebild, så kan

förebilden berätta för dig att ”Det här är rätt väg, det där är fel väg!”... Jag *tror* inte, jag *vet*! För jag hade ju mina förebilder när jag växte upp.

Leonidas: Ah! Så vilka var det då?

Leonidas: Nä men, Ibrahim jobbade på fritidsgården [...] Alltså, såna var förebilder för oss som var yngre! Men sedan när man växer upp... Då försvinner dom av olika anledningar... Det är det som är så synd!

Adam: Så hur ska man få dom bra förebilderna att stanna kvar?

Leonidas: Alltså, det handlar väl om allt... Om arbetsmiljö... Dom måste för stöd, dom måste få stöd av kommunen... Och säga att ”Shit, vilket bra jobb du gör!”

2.3 Öppna frågor: Lägesbilden nyanseras

Adam: Men jag tänkte... Eftersom som jag då inte är så bekant med Vårby... Så om du fick berätta om Vårby... Hur skulle det låta?

Neeli: Det är ju mest så här... Vårby är ett ställe där alla... Alla känner alla... Alltså, jag känner ju igen alla ungdomar för att vi gick i samma skola... Där **Pekar mot Vårbyskolan** Så jag känner ganska många här... Så när man går ut så hälsar man på varandra, på många... Vi är alla... Som en sån här jättestor familj kan man säga

De hittillsvarande resultaten tyder på att den befintliga lägesbilden har substans. Det går emellertid inte att ta miste på att fältarbetets initiala empiriska fokus vid trygghetsfrågor varit väsentligt för svarsutfallet. När jag intar ett mer förutsättningslöst förhållningssätt i mötet med informanterna, där de får beskriva sin kommundel eller berätta om vad de uppskattar i sitt bostadsområde, blir resultatet en till stora delar annorlunda verklighetsbeskrivning. När jag slå följe med 19-åriga Neeli, född och uppvuxen i grannskapet, lyfter hon likt flertalet informanter fram tillgångar som en stark gemenskap; att det faktiskt känns tryggt att vara igenkänd av de flesta. Vårbyborna omhuldar områdets officiella mötesplatser, som var en viktig del av den ursprungliga miljonprogramsidén. Av allt från gemensamma gårdar mellan husen, lekplatser vid gångstigar, samlingslokaler i husens bottenvåningar och grillplatser på attraktiva ytor som stranden. I följande diskussion medverkar grannarna Patricia, Mariella och Anthony, vilka likt flertalet informanter sammankopplar en god granngemenskap med stor trygghet och trivsel.

Patricia: Men det är ju många också som kommer tillbaka hit när dom själva bildar familj

Adam: Aha, men okej! Men skulle det då inte... Kan det då ändå inte uppfattas som en garant för att det är tryggt att växa upp här... Om man är beredd att flytta tillbaka när man får barn?

Mariella: Jo, jo absolut! För här blir man ju nästan förvånad om man *inte* känner igen en människa från porten bredvid

Patricia: Men ja, för det är ju så många som har sagt till mig att ”Varför flyttar du tillbaka dit?”... Äh ja, för första tycker jag om det här området! Det är centralt, du har bra kommunikationer, nära till Skärholmen, du kan gå ner och bada, du kan gå ut i skogen, du kan gå upp på berget... Det finns väldigt mycket här! Alltså, mycket sånt som dom som *inte* bor här inte tänker på

Anthony: Ja för att inte tala om alla dessa människor som *aldrig* har varit här, men som *vet* precis hur det är... För det har dom läst och hört! För det vet man ju, i Vårby törs man ju inte va ute efter sju på kvällen utan att vara beväpnad! *Skrattar ironiskt* Sånt folk har jag sprungit på under åren... Och när man frågar dom ”Har du varit i Vårby?”, så säger dom tvärt ”Nej!”, fast dom säger att dom vet precis hur det är

När informanterna tillfrågas om hur viktiga olika områdesfunktioner är omnämns ”gemenskapen”, ”grannarna”, ”stranden”, ”fritidsgården”, ”parker” och ”lekplatser” med ”sittplatser” samt ”kollektivtrafik”. När de därefter tillfrågas om det finns något som de ville skulle förbättras, hamnar områdets ”rykte” och ”dagligservice och butiker” i topp, närmast följt av ”bostäderna”, ”sysselsättning för unga vuxna” och ”möjligheten att framföra sin åsikt och påverka kommundelsutvecklingen”. Endast en liten andel av de tillfrågade lyfter ”trygghet” som det mest angelägna förbättringsområdet och då nästan uteslutande den äldre generationen (födda 1945 eller tidigare). Uppseendeväckande är att mötesplatser återkommer som ett efterfrågat förbättringsområde. Tolkningar man kan dra av faktumet att de boende efterfrågar något som redan finns och som de *dessutom* regelbundet nyttjar – i form av lekplatser, innergårdar, gräsytor, grillplatser, stranden – är att inte tillräckligt många känner till att mötesplatserna finns, inte vet hur de får tillgång till dem eller inte känner till att de har rätt att använda dem. I de äldres fall är en relevant fråga om förvaltarna av mötesplatserna skulle kunna arbeta på andra sätt för att göra dem mer tillgängliga.

2.4 En ambivalent trygghetsbild

Det mest beaktansvärda resultatet från fältarbetet är att informanternas berättelser kännetecknas av påfallande ambivalens inför realiteterna. Lägesbildens problemområden erkänns förvisso förutsatt ”att man vet var man ska rikta blicken”, men anses samtidigt inte vålla någon större *generell* otrygghet i bostadsområdet. Informanterna hävdar att så länge de inte vållar de kriminella krafterna bekymmer, så

kommer de och deras familjer att lämnas i fred. Denna motsägelsefulla trygghetsbild illustreras nedan av makarna Colomar och Irene, som bott på Bäckgårdsvägen i Vårby gård i drygt 20 år. De anser att den mediala skildringen av Vårby ger oproportionellt stort utrymme åt kriminella aktiviteter, vilket kastar en skugga över områdets positiva krafter.

Colomar: Nämen man läser ju nästan dagligdags nu om såna här skjutningar [Syftar på en ökad medierapporteringar om skottlossningar i s.k. utsatta bostadsområden i bl.a. Stockholm, Göteborg och Malmö] Att dom då blir mer vanligt förekommande [...] Då verkar det ju som det här med skjutningar va, att det har ökat i Sverige... Men läser man i det finstilla så har det ju i själva verket *minskat*... Men tittar man lite krasst på hur ofta då är det så att det drabbar oskyldiga, människor som inte varit involverade i nånting? Hur ofta är det dom blir skjutna, eller skadade?

Irene: Näe, aldrig!

Colomar: Ja, mer eller mindre... Och var för det? Jo, för att dom här skjutningarna, det är uppgörelser mellan kriminella grupper va, helt enkelt! [...] Det har ju varit skjutningar här i Vårby också [...] Men det är ju den typ av kriminalitet som förekommer... Men håller du dig på rätt sida lagen, där du inte berörd av det! För då...

Irene: *Inflikar* Mm, precis... Eller vid fel plats vid fel...

Colomar: *Fortsätter i mun på Irene* Och då är du alltså trygg på ett annat sätt va... För då är det bara ren otur om du råkar ut för nånting! För då är du på fel ställe vid fel tillfälle, helt enkelt.

Irene: Mm, precis vad jag skulle säga! För händer det nånting i Vårby... Då är det alltid *det kriminella* man... Alltså, då är ju pressen här med en gång... Men om vi har... Jag tror inte... Att om vi har ett gäng som startar nånting, som en förening för det här områdets ungdomar... Då är det alltså en sån liten [tidningsnotis, förf. anm.] *Gestikulerar med tummen och pekfingret* i lokaltidningarna... Men är det så att dom skjuter varann i benet, då är det plötsligt såna här rubriker *Gestikulerar brett med armarna* Och ofta är det ju att man tar fel på *Vårby* och *Vårberg*... Ja för, det händer oftast, väldigt ofta!

Innebörden i resonemanget mellan makarna Colomar och Irene åskådliggör denna trygghetsundersökningens huvudsakliga resultat; att lägesbildens problemområden förefaller leva i symbios med mer eller mindre onyanserade föreställningar om Vårby. En slutsats är därmed att trygghetsituationen i området består av ett kontinuum av realiteter och representationer, som varandras ytterligheter. Att så är fallet illustreras väl i samtalet mellan väninnorna Carmen, Rosita och Judith nedan. Damerna uttrycker, likt en inte oansenlig del av informanterna, motbilder till dominerande föreställningar om otryggheten i Vårby.

Carmen: När vi säger att vi bor i Vårby så då ”Åh, hur vågar ni?” *Skratt*

Adam: Så du menar alltså... Att ni får den reaktionen från folk som inte bor här?

Carmen: Ja, absolut... Ibland har vi råkat ut för det... Ja, ”Vårby, hur vågar du?!” *Skratt* Det är ju inte precis som man åker hit med livet som insats *Skratt*

Rosita: Ja, för när folk väl kommer hit så kan de utbrista ”Jaha, är det så fint här?!” och ”Så lugnt och trevligt på gatan?!” För vissa verkar ju tro att här kommer de möta människor som har kniv mellan tänderna och man måste verkligen passa sig så man har handväskan tätt intill kroppen *Skrattar* [...] Och så är det med många ut av dom här som driver dom här myterna och som är motorn i dom att... Att dom är så övertygade om att det är sanningen som dom säger [...] Folk säger ”Jag är så trött på Vårby gård, dom skjuter hela tiden!” och så säger de det till någon som kanske bor i Stuvsta [en kommundel i Huddinge med huvudsakligen villabebyggelse, förf. anm.]... Och bara att ”Mm, det är sant... Jag hörde ju faktiskt att det var så... Skottlossning!”

Adam: Mm... Så du menar helt enkelt... Att sådana människor... Eller uppgifter... Det är inte tillförlitligt?

Rosita: Nej, det är absolut inte tillförlitligt!

Judith: För alltså, man tror tydligen på fullaste allvar att allt slödder och pack har lämnat Syrien och Afghanistan och kommit hit! För det kan ju aldrig ha kommit några *riktiga* människor, som kan nånting... För alltså, min generation... Alltså tanter som fyllt 70, dom är alltså väldigt säkra på sin sak och hur jävliga dom är och hur hemska dom är och hur dom spöar sina kärringar och hur dom inte får gå utanför dörren... ”För det är ju klart att vi vet!” *Rungande ironi*

Carmen: *Skrattar* För det är ju precis som när jag berättar för folk att jag bor i Vårby och folk ”Men herregud Jesu flicka, hur kan du bo där?!”... Och så får jag ju höra hur det tydligen är gängslagsmål dagligdags... Och rulltrappor och tvättstugor som aldrig funkar... Och det här hör man alltså från människor som inte vet ens vilken tunnelbanelinje som Vårby ligger på! ”Jag bor på Brommaplan!”, alltså såna som *aldrig* skulle komma hit, men som vet hur precis hur det är

Rosita: *Skrattar* Ja och det är ju så... Det är så myten går!

Judith: *Nickar instämmande* Och det är ju alltid nån som känner nån, som känner nån som råkat ut för nånting i förorten... Men felet är alltså att det behöver inte ens va *rätt* förort!

Samtalet mellan de frispråkiga väninnorna ovan utspelas mot en historisk fond, nämligen flyktinginvandringen som alltsedan 1970-talet förvandlat miljonprogramsområden likt Vårby till *mångkulturella förorter*. Dessa bostadsområden härbärgerar idag många medborgare som, från politiskt håll, får

representera det moderna uttrycket *utanförskap* i samhället.³³ Mot denna bakgrund anser informanterna att den som påstår att en företeelse i Vårby är negativ sällan behöver sällan eller aldrig bevisa sin ståndpunkt fullt ut. Detta eftersom den kollektiva meningen i grunden tenderar att vara förutfattad och negativ. Ett negativt påstående passar därmed in i en redan färdig förklaringsmodell om ”den utsatta mångkulturella miljonprogramsförorten” som en socialt desorganiserad plats. Den som däremot menar att något är normalt, okej eller till och med positivt måste i så gott som alla fall bevisa sin ståndpunkt. Men eftersom bevis som motsäger negativa påståenden sällan efterfrågas, medför detta alltför ofta att negativa idéer lever och frodas. Det är i mötet med omgivningen som invånarna blir medvetna om sitt områdes låga anseende. Att Vårby omges av en tematik medför att sanningshalten i rykten är av underordnad betydelse, vilket belyser betydelsen av ett utifrånperspektiv kontra inifrånperspektiv.

Peter: Mm, för det var ju rätt kul då när det rapporterades om att när polisen plockade fram listan på dom är ”Oros-ställena” om man ska säga så va... Alltså, sådana här ”Oros-områden”, om du nu var 22 eller 25 stycken dom hade va... Och jag leta febrilt efter Vårby, men jag hittade inte det! *Skrattar ironiskt*

Adam: Näe, men precis! Och jag som bor i Sollentuna... Vi huserar två av dom områdena som pekades ut

Peter: *Skrattar* Ja, men ser du!

Kanchana: Ja, för det är ju så... ”Det bor ju så mycket invandrare här... Och då måste det ju va ett *jävligt* dåligt ställe, asså!” ... Det är likadant med Södertälje och där är dom kanske *ännu* fler... Och då måste det också va ett *värdelöst* ställe och bo på och det vet ju dom som inte bor här

Inför intervjun ovan, med makarna Peter och Kanchana på Mogårdsvägen, har Polismyndigheten nyligen lanserat en nationell förteckning över 53 riskområden i Sverige. Det avser särskilt utsatta bostadsområden där lokala kriminella nätverk anses ha stor negativ påverkan på lokalsamhället och som med hot och våld håller rättsvårdande institutioner på avstånd, vilket orsakar en utbredd otrygghet i civilsamhället. Vårt samtal belyser i vilken väsentlig utsträckning som informanterna är medvetna om den tematik som omgärdar deras kommundel och hur de på olika sätt tvingas förhålla sig till den för att beskriva trygghetssituationen i sitt bostadsområde. Genom att, som i samtalet ovan, ironisera kring föreställningar om ”den farliga förorten” både distanserar sig informanterna från och avvärjar onyanserade skildringar. Likt i det tidigare avsnittet med förutsättningslösa frågor om

³³ För en fördjupad analys av begreppet *utanförskap*, se Davidsson, T. (2010): ”Utanförskapelsen: En diskursanalys av hur begreppet utanförskap artikuleras i den svenska riksdagsdebatten 2003-2006”, i *Socialvetenskaplig tidskrift* Vol. 17(2) 2010.

bostadsområdet, uttrycker den absoluta merparten av informanterna en inkluderande gemenskap, där de delade erfarenheterna från skolan, utemiljön och den lokala kulturen, skapar ett handlingsutrymme för att överbrygga och uppgradera platsens representationer.

3. Avslutande kommentarer

Undersökningens huvudsakliga resultat är att informanterna både bekräftar *och* opponerar sig mot den lägesbild som tidigare trygghetsmätningar tecknat. Trygghetssituationen i bostadsområdet kan därför beskrivas som ambivalent. De observerade problemområdena förefaller vara sammanflätade med onyanserade mediala framställningar av Vårby, vilka informanterna upplever svärtar ned områdets rykte. Trygghetssituationen i området består således av ett kontinuum av realiteter och representationer, som utgör varandras ytterligheter. En slutsats är att det inte föreligger någon större *generell* otrygghet i bostadsområdet; de allra flesta informanterna upplever inte Vårby som en otrygg plats att växa upp och bo på. De informanter som lyfter trygghetsfrågan beskriver den som ytterst situationell och koncentrerad till specifika fysiska platser (t.ex. tunnelbanan, parkeringsgaraget i centrumbyggnaden, centrum kvällstid), tider på dygnet (efter mörkrets inbrott) och årstider (höst/vinter) och associerar den således huvudsakligen med stökiga ungdomsgäng som samlas kring centrumbyggnaden och tunnelbanan kvälls- och nattetid.

Ett beaktansvärt resultat är att ingen klagar över nedskräpning och skadegörelse i den offentliga utemiljön, vilka tidigare enkätundersökningar pekat ut bland de huvudsakliga trygghetsutmaningarna. Tvärtom anser lejonparten av informanterna att dessa företeelser minskat avsevärt under senare år. Samtidigt bekräftar de fyra av tidigare års enkätresultat. Dessa i form av (1) ordningsstörningar till följd av t.ex. otillbörlig körning med mopeder i trånga bostadspassager, (2) trafikproblem, (3) en ospecificerad oro bland äldre invånare (huvudsakligen kvinnor) för att bli överfallen utomhus efter mörkrets inbrott och (4) en rädsla bland unga kvinnor att utsättas för könsspecifika hot och våld, vilket begränsar deras livsutrymme. Det är emellertid väsentligt att påtala att endast en handfull informanter menar att de ibland avstår från att nyttja kollektivtrafiken (tunnelbana och buss) efter skymning, till följd av otrygghet. Dessa utgörs i synnerhet äldre kvinnor som bott i området under 20 år eller mer.

Utöver de problemområden som tidigare enkätstudier uppmärksammat, belyser föreliggande undersökning tre ytterligare problematiska företeelser i bostadsområdet. Det rör sig företrädesvis om en narkotikahandel, som förefaller ske så gott som öppet på gemensamhetsytor såsom i anslutning till tunnelbanestationen och torget i centrum eller mer avskilt på olika parkeringsplatser. För det andra upplever informanterna att kringresande EU-migranter ockuperar offentliga ytor (torg och parkbänkar) där de tigger, uppträder hotfullt och ibland alkoholpåverkat. För det tredje påtalas berusnings- och ordningsproblem i anslutning till puben i centrum som en källa till otrygghet.

Valet av utgångspunkt i mötet med Vårbyborna avgör i allt väsentligt svarsutfallet. Ett empiriskt fokus på frågor om (o)trygghet genererar olika former av problematiserande berättelser. I kontrast ger mer förutsättningslösa frågor om bostadsområdet mer omhuldande beskrivningar; informanterna lyfter fram tillgångar likt en stark gemenskap i grannskapet, att de har goda möjligheter till lek och spontanidrott och att det faktiskt känns tryggt att känna sina grannar och att vara igenkänd av de flesta. Att tala *om* eller att tala *med* invånarna har i allt väsentligt betydelse för vilka bilder som förmedlas, där avsändaren har stor betydelse för genomslagskraften av olika röster och erfarenheter. I sammanhanget bör uppmärksammas att när medierapporteringen om kriminalitet i svenska storstäders mångkulturella miljonprogramsförorter varit oproportionerligt stor, har detta fått konsekvenser inte bara för allmänhetens, utan också för dess invånares uppfattningar om områdena som otrygga och farliga.³⁴ De konkurrerande verklighetsbeskrivningar som denna trygghetsundersökning åskådliggör visar att ytterligheterna i den tematik som omger Vårby berör varandra; representationerna och realiteterna existerar sida vid sida. När en dominerande framställning av bostadsområdet väl blivit igenkännbar behöver den endast antydast för ge alltför välbekanta associationer till en bredare tematik om ”den mångkulturella miljonprogramsförorten”. Konsekvensen är att de *upprepade* mediala skildringarna antas vara mer representativa än andra just för att de *återkommer*.

³⁴ Nygren, G. & Nord, L. (2002): *Medieskugga*.

Referenser

Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder: Att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.

Brottsförebyggande rådet (2008). *Otrygghet och segregation: Bostadsområdets betydelse för allmänhetens otrygghet och oro för brott*. Rapport 2008:16.

Christensen, G. (2013). *Indsatser i udsatte boligområder – Hvad virker, hvorfor og hvordan?* Kraks fond: Byforskning (Rapport 13:01).

Creswell, J. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches*. SAGE publications.

Czarniawska, B. (2007). *Shadowing and other techniques for doing fieldwork in modern societies*. Malmö: Liber.

Davidsson, T. (2010). ”Utanförskapelsen: En diskursanalys av hur begreppet utanförskap artikulerades i den svenska riksdagsdebatten 2003-2006”, i *Socialvetenskaplig tidskrift* Vol. 17(2) 2010.

Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Liber AB.

Granovetter, M. (1973). ”The Strength of Weak ties”. *American Journal of Sociology*, Vol 78, Issue 6.

Hermerén, G. (2011). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie.

Kvale, S. (2007). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur: Lund.

Lindahl, E. & Mattsson, F. (1997). *Indikatorer på trygghet inom storstadsarbetet*. Brottsförebyggande rådet. Stockholm: BRÅ.

Molina, I., Ristilampi, P-M. & Ericsson, H. (2002). *Miljonprogram och media. Föreställningar om människor och förorter*. Integrationsverket & Riksantikvarieämbetet.

Nygren, G. & Nord, L. (2002). *Medieskugga*. Stockholm: Atlas bokförlag.

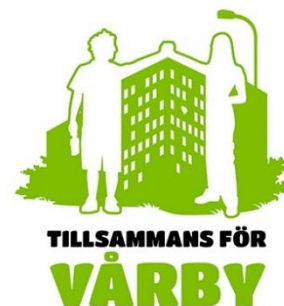
Putnam, Robert D. (2006). *Den ensamme bowlaren: Den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. 2:a upplagan. Stockholm: SNS förlag.

Bilagor

Bilaga 1: Indikatorer på lägesbilden

Typ av data	Källa	Typ av info	Fördelar	Brister
Händelserapporter	Polisen	Allmänhetens anmälningar	Visar vilka problem allmänheten anser vara besvärande.	Selektion i materialet pga. refuserade anmälningar och begränsad retrospektiv tillgång.
Statistik över skadegörelse	Gatu- & fastighetskontoret, fastighetsbolag och kommunens skolfastigheter	Uppgifter för kostnader och reparation av kommunala objekt.	Ett värdefullt komplement till anmälda brott då en del av skadegörelsen mot kommunala objekt inte polisanmäls.	Hur redovisas materialet?
Uppgifter från störningsjourer	Störningsjour	Uppgifter om problem i anknytning till boendet exempelvis störande grannar eller obehöriga personer i anslutning till bostäderna.	Lättillgänglig statistik på trivsel och trygghet direkt kopplat till boendet.	Uppgifterna döljer troligen ett stort mörkertal.
Anmälningar till socialtjänsten	Socialtjänsten	Aktualiseringar om utsatthet för våld och/eller förekomst av narkotika-missbruk.	Befintlig indikator på omfattningen av problem, inte minst bland ungdomar i området.	Troligen ett omfattande mörkertal.

Bilaga 2: Intresseförfrågan

Till dig som medverkat i Tillsammans för Vårby

Sedan år 2013 har Huddinge kommun satsat på sommarjobb för ungdomar som bor i Vårby. Denna verksamhet går under namnet ”Tillsammans för Vårby”. Arbetsuppgifterna består huvudsakligen i upprustning och underhåll av utemiljön i bostadsområdet. Målsättningen är att både ge ungdomar en positiv arbetslivserfarenhet och göra Vårby till ett trivsammare område för *alla* som bor där.

Du har under en tidigare sommarperiod varit anställd som sommarjobbare, gruppleddare och/eller platsansvarig. Därför är dina erfarenheter viktiga för att ”Tillsammans för Vårby” ska fortsätta att utvecklas för framtida deltagare. Huddinge kommun har nu anlitat mig, Adam Jonsson, för att låta dig komma till tals och dela med dig av dina lärdomar som gruppleddare. Min förhoppning är att du vill träffa mig för att ge din syn på arbetet som görs inom ramen för ”Tillsammans för Vårby”.

Det är givetvis helt **frivilligt att delta** i undersökningen, men jag och kommunen skulle vara mycket tacksamma om du vill bidra. Din medverkan gör det möjligt att presentera Vårby utifrån de boendes *levda* erfarenheter. Ditt deltagande sker helt **anonymt**. Det betyder att ingen, förutom vi två, kommer att få veta att vi träffats och vad just du har berättat. För att din berättelse ska återges på ett så tillförlitligt sätt som möjligt, skulle jag uppskatta om jag får **spela in** vårt samtal med mikrofon. Inspelningen kommer att **raderas** så fort dina ord överförts till text. Dina erfarenheter kommer att presenteras i en skriftlig rapport, som du kommer att få ta del av. I rapporten kommer du att tilldelas ett **påhittat namn** för att dölja din identitet. Om du låter dig intervjuas bedömer jag att du samtycker till att delta i undersökningen. Men om du efter intervjun skulle ångra dig kan du **givetvis** kontakta mig för att **utesluta** ditt bidrag ur rapporten. Om du är intresserad av att medverka i undersökningen, vänligen kontakta mig på e-post: adam.jonsson@fou-sodertorn.se eller på telefon 070-180 33 78.

Bästa hälsningar,
Adam Jonsson
Forskningsassistent på FoU-Södertörn

Bilaga 3: Intervjuguide

Intervjuguide: *Tillsammans för Vårby*

Intervjuperson:

Telefon:

E-post:

Datum, tid & plats för intervjun: _____

1. Om du skulle se tillbaka på tiden innan du sökte till ”Tillsammans för Vårby”, hur skulle du då beskriva dig själv som person?
2. Hur skulle du beskriva din uppväxt i Vårby?
3. Hur kommer det sig att du sökte till ”Tillsammans för Vårby”?
4. Vad hade du gjort på sommarloven (år 2013-2014) om du inte hade jobbat?
5. Vilka var dina förväntningar på ”Tillsammans för Vårby”?
6. Hur väl infriades dina förväntningar på ”Tillsammans för Vårby”?
7. Har du använt din medverkan som en referens (till exempel i ett CV) för att söka andra jobb?
8. Har du några särskilda önskemål vad gäller din framtid – det vill säga några särskilda mål i livet som du vill uppnå?
9. Vad tycker du var det absolut bästa med att medverka i ”Tillsammans för Vårby”?
10. Fanns det något som var mindre bra med att medverka i ”Tillsammans för Vårby”?
11. Om du tänker på ordet ”trygghet”, vilka tankar får du då?
12. Upplever du det som tryggt att bo i Vårby?
13. Finns det något som du skulle vilja se förändrades i ditt bostadsområde?
14. Tror du att stadsdelen Vårby behöver satsningar som ”Tillsammans för Vårby” och i så fall varför?

Huddinge kommun bedriver sedan år 2013 sommarjobbssverksamheten *Tillsammans för Vårby* där Vårbyungdomar arbetar med att rusta upp och sköta om bostadsområdets gemensamma utemiljö. Genom att förena kommundelens unga generation till ett positivt engagemang för sitt lokalsamhälle är målsättningen att bidra till ett trivsammare och tryggare bostadsområde för alla invånare.

Denna utvärdering konstaterar att *Tillsammans för Vårby* ger de medverkande möjligheten att visa vad de handgripligen kan åstadkomma till gagn för alla Vårbybor, vilket ökar deltagarnas självkänsla, kollektiva sammanhållning och stolthet över sitt bostadsområde. Som en konsekvens utvecklar de ett ökat områdesansvar med förebyggande effekter på attityder till nedskräpning och skadegörelse. Arbetets utåtriktade karaktär ökar dessutom familjariteten mellan deltagarna och övriga ortsinvånare, vilket upplevs öka tryggheten i bostadsområdet. I förlängningen blir arbetets uppskattade resultat en chans att öka områdets status. Detta genom att deltagarna får självrefererande och konstruktiva exempel på Vårbys tillgångar, som utgör motbilder till onyanserade mediala skildringar av deras bostadsområde. Satsningen utgör ett för Huddinge kommun betydelsefullt och tålmodigt arbete med att stärka förutsättningarna hos Vårbys ungdomar på vägen mot ett ansvarstagande vuxenliv.

FoU Södertörn är en forsknings- och utvecklingsenhet som ägs gemensamt av socialtjänsten i Botkyrka, Gotland, Haninge, Huddinge, Nacka, Nynäshamn, Salem, Södertälje, Tyresö och Värmdö. FoU Södertörns arbetsfält är individ- och familjeomsorgen, funktionshinderområdet och socialpsykiatri. Arbetet bedrivs i nära samarbete med praktiken. FoU Södertörn har en egen hemsida, www.fou-sodertorn.se. Här presenteras bland annat den egna rapportserien. Rapporten kan även laddas ner från denna.